

& Diakonie Parochie

Een uitgave van het
Officium Caritatis

**Jaargang 35
Nummer 3**

September 2022

Diaconale Oscar Romero. *Diaconie en Caritas al doende*

Mgr. Oscar Arnulfo Romero (1917-1980)

"Caritas moet je vooral doen"

Valkenburg: Nood leert helpen

Kerk en zorg in gesprek

Inhoud

Ter inleiding	1
Mgr Oscar Arnulfo Romero (1917-1980)	2
De droom van Leviticus	7
Diaconie: uitdrukking van onvervreemdbare waardigheid	9
“Caritas moet je vooral doen”	13
Valkenburg: Nood leert helpen	17
“Het is hard nodig en behapbaar om te doen”	19
Werkloosheid en woningnood op Texel	21
Steun de medemens: doneer je statiegeldbon voor een kerstpakket	23
“De kleding geeft hen een gevoel van waardigheid”	25
Laudato Si’ in de parochie	27
Alphons Ariëns pastoor in Maarssen (1908-1926)	29
Kerk en zorg in gesprek	33
Heer leer ons bidden Deel II	37
<i>Liefde als rode draad</i> Boekbespreking	40
<i>Adam Smith meets Saint Augustine</i> boekbespreking	42
Agenda & Weetjes	44
Colofon en logo	
Meditatief: <i>Nood leert helpen</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Het afgelopen kwartaal kon de samenleving normaal functioneren en kon ieder op vakantie gaan. Is nu alle coronaleed geleden? Nee, er sterven nog steeds mensen aan corona en velen lijden aan long-covid. De samenleving is door de corona-ziekte en de vele sociale en economische gevolgen behoorlijk door elkaar gegooid. Zo stijgen de prijzen voortdurend en neemt de armoede toe. Er zijn veel hedendaagse noden in Nederland. Diaconie en caritas kunnen volop aan het werk. In dit nummer staan verhalen uit de praktijk van diaconie en caritas.

In de serie over diaconale heiligen leest u in dit nummer over de diaconale heilige Oscar Romero. In de serie diaconale bijbelteksten toegelicht lezen we Leviticus en de droom van het Jobeljaar. Een Dienaar Gods voor wiens zaligverklaring we bidden is Alphons Ariëns en we lezen meer over hem als pastoor in Maarssen. Hij getuigt van een dienstbare, diaconale spiritualiteit, die ook blijkt uit zijn daden. Deel II van de bezinning op het Onze Vader toont diaconale diepgang in dit gebed. Daarna lezen we een spannende bezinning hoe kerk en zorg vanuit een diaconaal gezichtspunt in gesprek kunnen zijn.

In dit nummer leest u veel over de praktijk van diaconie en caritas. Het diaconaal interview is met Wim Piels, bestuurder parochie Johannes de Doper met portefeuille diaconie en zelfstandig consultant internationale Caritas netwerken. Diaconie en caritas kunnen in de parochie van verschil-

lende handelingsmodellen gebruik maken. We maken kennis met verschillende initiatieven, die genomineerd zijn voor de driejaarlijkse Ariëns Prijs voor Diaconie. De PCI van Texel laat ons in hun activiteiten mee kijken. De RK Kerken in Leiden laten zien hoe zij de encycliek *'Laudato Si'* gebruiken om duurzamer te worden. De *'Liefde als rode draad'* laat modellen van diaconie en kerkelijke armenzorg zien. In *'Kruis en Munt'* ontmoet Adam Smith de heilige Augustinus, ofwel economie en theologie geven bruikbare tips aan elkaar. Nieuwtjes, weetjes en het gedicht op de achterpagina vormen het slotdeel van het nummer.

We zijn in jaargang 35 aangeland. Toen we in 1988 begonnen hadden we niet de gedachte zo ver te kunnen reiken. Er blijkt veel te leven in diaconie en caritas. Desondanks hebben we de afgelopen jaren telkens betalende lezers verloren. We zijn onder de 350 terecht gekomen. Dat is te weinig voor een gedrukt tijdschrift. Hoe lastig het besluit ook is, u krijgt nog een boekje dit jaar. Dan houdt het papieren tijdschrift op. Hoe het tijdschrift er daarna uit gaat zien is nog in bespreking. Hopelijk is er na het najaar meer nieuws bekend. We houden de abonnementsprijs op 30 euro. Uw leeservaringen, reacties en meningen zijn welkom bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

NIEUW ADRES

Officium Caritatis | Postbus 13049, 3507 LA Utrecht | e-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Mgr. Oscar Arnulfo Romero (1917-1980)

Jan Maasen is oud-medewerker diaconie en missiesecretaris bisdom Rotterdam

Op de hongerdoek 'Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde', die de Argentijn Adolfo Pérez Esquivel maakte voor de herdenking van 500 jaar Latijns-Amerika in 1992, loopt de verrezen Jezus aan het hoofd van een stoet mensen (afbeelding 1).

Deze optocht doet me denken aan een 'romaria da terra', die wonderlijke Braziliaanse kruising van een bedevaartprocessie en een protestdemonstratie van landloze boeren. Ook daarin worden kruizen megedragen met zwarte linten - elk lint verwijzend naar een dodelijk slachtoffer van geweld. Op de hongerdoek wordt de verrezen Jezus vergezeld door een bont gezelschap van mensen, die in de jongste geschiedenis van Latijns-Amerika zijn vermoord omdat zij wilden bouwen aan een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Een opvallende figuur in deze gemeenschap van moderne martelaren is een man in een grijze albe en met stola: Mgr. Oscar Romero, aartsbisschop van San Salvador.

Santo Romero op hongerdoek Esquivel 1992

Martelaar

Romero werd op 24 maart 1980 vermoord door een doodseskader, terwijl hij de mis opdroeg. Esquivel heeft die scene ook afgebeeld op de derde statie van de kruisweg, die bij de hongerdoek hoort en als thema heeft 'geweld in Midden-Amerika' (afbeelding 2). Het volk van Midden- en Latijns-Amerika sprak al snel van 'Sint Oscar Romero'. In het Vaticaan verliep het officiële proces van zijn zalig- en heiligverklaring veel trager en stuitte op tegenwerking totdat een kardinaal uit Latijns-Amerika tot paus werd gekozen. Onder paus Franciscus ging de erkenning snel: op 23 mei 2015 werd Mgr. Romero zalig verklaard en op 14 oktober 2018 volgde zijn heiligverklaring. Wie was deze diaconale heilige?

Jeugd

Óscar Arnulfo Romero y Galdámez werd op 15 augustus 1917 geboren in Ciudad Barrios in de provincie San Miguel in El Salvador. Hij was het tweede van acht kinderen in het gezin van Santos Romero en Guadalupe de Jesús Galdámez. Zijn familie behoorde tot de kleine middenstand en kon het hoofd net boven water houden. Zijn vader liet hem aan een timmermansopleiding beginnen, maar de kleine Oscar voelde van kindsbeen af meer voor het priesterschap. In 1931 mocht hij naar het kleinseminarie van de paters Claretianen in San Miguel. In een van deze jaren van economische depressie onderbrak hij de studie om met twee van zijn broers drie maanden in de goudmijn van Potosí vlakbij Ciudad

[Foto: Derdekerk.nl]

Derde statie kruisweg Adolfo Pérez Esquivel: Jezus valt voor de eerste maal onder het kruis, en Oscar Romero sterft door kogels

[Foto: <https://www.beckyshowe.com/blog/via-cruces-by-adolfo-prez-esquivel>]

Barrios te gaan werken. In 1937 werd hij toegelaten op het seminarie van de Jezuïeten in San Salvador. Na zeven maanden stuurde de aartsbisschop hem naar Rome om verder te gaan studeren aan het Gregorianum. Die Romeinse jaren hebben veel invloed gehad op zijn spirituele ontwikkeling. Hij raakte vooral onder de indruk van paus Pius XI, die in 1937 in zijn encycliek 'Mit brennender Sorge' waarschuwde tegen het nationaalsocialisme en de vervolging van de katholieke kerk door Nazi Duitsland afkeurde. Veel thema's uit deze encycliek zouden later terugkeren in Romero's eigen preken en pastorale brieven, toen aan het eind van de jaren zeventig het regime van El Salvador de katholieke kerk vervolgde. In Rome maakte hij tevens kennis met het werk van Opus Dei. Tot aan zijn dood zou hij altijd een geestelijk leidsman uit deze kringen hebben. Op 4 april 1942 werd Romero priester gewijd, het jaar daarop keerde hij terug naar El Salvador.

Priesterschap

Zijn eerste benoeming als priester was in de parochie van Anamorós, maar al spoedig stelde de bisschop van San Miguel hem aan als secretaris van het bisdom. In die functie vervulde hij een groot aantal taken: van priester van de kathedraal van Onze Lieve Vrouw van Vrede in San Miguel tot pastoraat onder gevangenen en landarbeiders. Hij werkte

nauw samen met het katholieke radiostation en schreef geregeld voor het wekelijks verschijnende bisdomblad, waarvan hij uiteindelijk de eindredacteur werd. Een tijdlang was hij ook rector van het kleinseminarie.

Bisschop

Op zijn 25-jarig priesterjubiläum in 1967 ontving Romero de titel 'Monseigneur'. Hij werd benoemd tot secretaris-generaal van de bisschoppenconferentie van El Salvador en verhuisde naar San Salvador, Daar ging hij wonen in het grootseminarie en raakte bevriend met pater Rutilio Grande SJ, die op dat moment een van de stafleden was. In 1970 werd Mgr. Romero benoemd als hulpbisschop van San Salvador en koos hij als bisschoppelijk motto 'Sentire cum Ecclesia' (meedenken, meevoelen met de kerk), een gedachte uit de geestelijke oefeningen van Loyola. In 1974 volgde zijn benoeming als bisschop van Santiago de Maria, de kleinste van de vijf bisdommen met weinig stedelijke centra. Veel inwoners werkten als dagarbeiders op de grote plantages. In de oogsttijd kwamen daar nog grote stromen arbeidsmigranten bij uit andere delen van het land. Romero werd zeer geraakt door hun ellende. In deze jaren nam ook de repressie van de staat en het leger toe. Een van de moordpartijen vond plaats in Romero's bisdom, in het gehucht Tres Calles, waar de Nationale Garde op 21 juni 1975 vijf campesinos uit hun huizen haalde, vermoordde en verminkte. Romero schreef daarop in naam van de stemloze armen een protestbrief naar de president met het verzoek deze moordpartij grondig te onderzoeken. Dat is nooit gebeurd.

In een poging om de maatschappelijke onrust te beteugelen, kondigde de overheid een landhervormingswet aan, maar die was halfslachtig. De spanningen en terreur namen

alleen maar toe, waarbij ook de kerk niet werd ontzien. Alleen al in 1976 vonden zes bom-aanslagen plaats op de door Jezuiten geleide Universidad Centroamericana en werd ook de uitgeverij van het aartsbisdom getroffen.

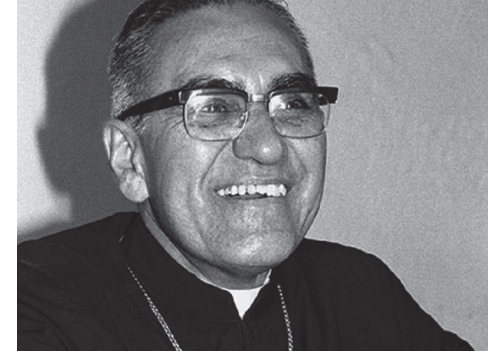
Aartsbisschop

Begin 1977 leidde de frauduleuze verkiezingswinst van generaal Romero tot ongekende spanningen en geweldsuitbarstingen. Demonstranten werden doodgeschoten, buitenlandse missionarissen ontvoerd, gevangengezet en uitgewezen en priesters beschoten. Te midden van deze onrust werd Mgr. Romero benoemd tot aartsbisschop van San Salvador. Hoewel hij bekend stond als een sociaal bewogen en vredelievend man, die zich charitatief inzette voor de armen, werd hij toch vooral gezien als een kerkleider met conservatieve denkbeelden. De machthebbers dachten met hem een kritiekloos medestander te hebben. Dat vreesde ook een deel van de priesters. Zou hij hen wel steunen in hun strijd tegen de uitbuiting en verdwijningen van de landarbeiders en kleine boeren? Er heerste grote verdeeldheid rond deze benoeming. Tot veler verrassing zou binnen een paar weken de eenheid hersteld worden en zou Mgr. Romero uitgroeien tot een scherp criticus van het bewind, die zich openlijk kantte tegen armoede, onderdrukking en machtsmisbruik. Daarvoor was wel een dramatische gebeurtenis nodig.

De bekering van een bisschop

Door sommigen wordt het wel gezien als het

Damascusmoment van Romero. Anderen zien geen radicale breuk, maar wel een intensivering van opvattingen en handelingen. Zijn naaste medewerker Jon Sobrino stelt dat “de schellen hem hierdoor van de ogen zijn gevallen”. Paus Franciscus constateert droogjes: “het wonder van Rutilio Grande is Mgr. Romero.” Allen verwijzen hiermee naar de moord op pater Rutilio Grande (afbeelding 3), de tiener Nelson Rutilio Remus en een oudere man Manuel Solarzano op 12 maart 1977, terwijl zij met hun auto op weg waren naar El Paisnal, Rutilio's geboorteplaats. Vanaf eind 1972 had Rutilio een pastoraal programma geleid in de buurtparochie van Aquilares, te midden van grote suikerrietplantages. Hij was begonnen met het oprichten van basisgemeenschappen, vormingsprogramma's en boerenorganisaties, die op basis van het evangelie opkwamen voor landhervormingen en arbeidsrechten. Dat werk riep veel weerstand op. Het pastoraal team werd uitgemaakt voor “kleine engeltjes met rode vleugels en machineweren onder hun soutanes”. Toen in februari 1977 een priester uit een nabijgelegen parochie werd uitgewezen naar zijn thuisland Colombia nam pater Rutilio geen blad voor zijn mond tijdens een grote openluchtmiss: “Ik ben bang dat binnenkort de bijbel en het evangelie geen toestemming meer krijgen om onze grenzen te passeren. Alleen de kaften zullen ons nog bereiken, want alle pagina's zijn subversief... Dus als Jezus van Nazareth nu zou terugkeren... met zijn preken en acties. Ze zouden hem ervan beschuldigen,

Bisschop Oscar Romero

[Foto: <https://oscarromeroschool.nl/onze-school/>]

dat hij een opruijer is, hem arresteren en in de gevangenis stoppen ... en zij zouden hem ongetwijfeld weer kruisigen.” Daarmee tekende hij waarschijnlijk zijn eigen doodvonnis. Op 12 maart werd zijn auto beschoten door een doodseskader met fatale gevolgen voor de drie mannen op de voorbank. Eerder dit jaar, op 22 januari 2022, heeft paus Franciscus hen zalig verklaard.

Rouw en verzet

Zodra Mgr. Romero hoorde van de moord op zijn vriend, spoedde hij zich naar Aquilares en bracht de nacht biddend door bij diens met kogels doorzeefde lichaam. Bisschop Rivera Damas, Romero's opvolger, zou later verklaren: “Een martelaar gaf het leven aan een andere martelaar. Terwijl hij knielde voor het lichaam van Rutilio Grande, voelde Mgr. Romero, op de twintigste dag als aartsbisschop, de roep van Christus om zijn natuurlijke menselijke verlegenheid te overwinnen en vervuld te worden met apostolische moed. Vanaf dat moment verliet aartsbisschop Romero de heidense landen van Tyrus en Sidon en trok moedig op naar Jeruzalem.”

Hij nam twee belangrijke beslissingen in overleg met zijn priesters. Allereerst laste hij alle zondagsvieringen op 20 maart af in het hele aartsbisdom om gezamenlijk één mis te kunnen vieren in de kathedraal als teken van eenheid, rouw en protest. Ruim 150 priesters en meer dan 100.000 gelovigen namen aan deze viering in en om de kathedraal deel, terwijl op dat moment

publieke samenscholingen verboden waren onder de noodtoestand. En hij zou niet meer deelnemen aan officiële bijeenkomsten van de staat, zolang er geen serieus onderzoek zou worden gedaan naar de daders van deze moordaanslag.

Licht in de oorlog

In de daarop volgende jaren namen het geweld en de onderdrukking alleen maar toe, en ook het gewapend verzet. Uiteindelijk zou dat leiden tot een langdurige burgeroorlog. Mgr. Romero sprak zich voortdurend krachtig uit tegen alle schendingen van mensenrechten en uitbuiting. “De kerk is niet betrokken bij politiek, maar wanneer de politiek het altaar raakt, verdedigt de kerk het altaar.” Een belangrijk instrument daarvoor waren zijn zondagspreken, die ook via de zender van het aartsbisdom werden uitgezonden. Daarin veroordeelde hij keer op keer de verdwijningen, martelingen, moorden en andere misdaden die tegen het volk werden gepleegd. Deze preken ontwikkelden zich tot de belangrijkste informatiebron over de actuele schendingen van mensenrechten in het land en werden door velen beluisterd.

Oproep tot vrede

Een groep jonge officieren pleegde in oktober 1979 een staatsgreep in de hoop een burgeroorlog te voorkomen. Romero dacht aanvankelijk, dat met deze verandering van regime een eind kon komen aan het geweld, de corruptie en de sociale onrechtvaardigheid. Maar de junta had geen greep op de nationale garde, de

Oscar Romero en Rutilio Grande op een muurschilderij in El Paisnal, El Salvador

[Foto: <https://www.jesuits.global/2019/05/19/rutilio-grande-martyr-of-rural-evangelization-in-el-salvador/>]

Heiligenbeelden van Oscar Romero en Rutilio Grande in El Paisnal, El Salvador
[Fotograaf: Ricardo da Silva, S.J.]

politie en de doodseskaders. En de Verenigde Staten steunde het leger en de oligarchie, omdat zij hen beschouwden als de belangrijkste verdedigers tegen het oprukkende communisme in Latijns-Amerika. Op 17 februari 1980 schreef Mgr. Romero een brief aan president Carter, en las die ook voor tijdens zijn preek, om 'erger bloedvergieten' te voorkomen. Hij riep Carter op geen militaire hulp te verlenen aan El Salvador en op geen enkele manier te interveniëren. Die brief zette kwaad bloed, zowel in het Witte Huis als bij de machthebbers in El Salvador. Reeds de volgende dag werd het radiostation van het aartsbisdom opgeblazen.

Romero's laatste dagen

Romero ontving geregeld doodsb bedreigingen, zowel van rechts als van links. Hij was er zich van bewust, dat zijn leven constant in gevaar was. Een suggestie van het Vaticaan om zijn land te ontvluchten, legde hij naast zich neer.

Op zondag 23 maart 1980 eindigde hij zijn preek met een oproep aan de Nationale Garde en de politie: "Geen soldaat is verplicht te gehoorzamen aan een bevel dat tegengesteld is aan de wet van God. Niemand hoeft een immorele wet te gehoorzamen. Het wordt tijd dat jullie je gewetens herontdekken en jullie gewetens gehoorzamen in plaats van een zondig bevel."

Toen hij de volgende dag de mis opdroeg in de kapel van het ziekenhuis van de armen, waar hij woonde, werd hij direct na de preek doodgeschoten door een doodseskader. Ook zijn begrafenis op 30 maart werd een bloedbad. Tijdens de uitvaartdienst gingen verschillende bommen af en opende scherpshutters het vuur op de menigte van 250.000 mensen, die op het plein voor de kathedraal verzameld was. Tientallen mensen kwamen om en het lichaam van Romero werd ijlings in de crypte van de kathedraal begraven.

Heilige Oscar Romero
(aartsbisschop van San Salvador 1977 - 1980)

Bidprentje heilige Oscar Romero
[Foto: RKkerk.nl]

Romero's betekenis

Romero schreef in zijn dagboek op 4 februari 1943: "In de afgelopen dagen heeft de Heer in mij een groot verlangen naar heiligheid losgemaakt. Ik heb nagedacht over hoever een ziel kan opstijgen als die zich volledig laat

bezitten door God." Die zoektocht naar heiligheid is karakteristiek voor zijn leven, vandaar ook zijn verbondenheid met Opus Dei. Zijn zoektocht had soms neurotische trekken, die hij wist te overwinnen, en leidde uiteindelijk tot een profetisch getuigenis tegen de politieke machthebbers. Hij liet zien, dat geloof ook politieke dimensies heeft, maar dat bevrijding in christelijke zin meer is en dieper gaat dan elke andere vorm van politieke, sociale of economische bevrijding.

In de armen zag hij God. Bij de beslissing om na de moord op Rutilio Grande slechts één mis

te vieren had een van de priesters verwezen naar een uitspraak van Irenaeus van Lyon, 'Gloria Dei, vivens homo': "de glorie van God is de levende mens." Dat raakte een snaar in Romero's hart en daarop bouwde hij in latere jaren voort. God heeft het leven gegeven en dat geschenk moeten we verdedigen. Romero paste daarom Irenaeus uitspraak aan de actuele situatie in El Salvador aan en gaf daarmee de kern van zijn handelen aan: 'Gloria Dei, vivens pauper': "de glorie van God is de levende arme."

Veel teksten van en over Oscar Romero zijn te vinden op de Engelstalige website <http://www.romerotrust.org.uk/> Rafael Domingo, 'Oscar Romero, a martyr for the Gospel of Social Justice', in: 'Law and Christianity in Latin America', Routledge 2020. Thomas M. Kelly, Rutilio Grande SJ, 'An evangelizing exemplar for Archbishop Oscar Romero', speech at University of Notre Dame, 25 september 2014 (free pdf op www.academia.edu).

De droom van Leviticus

Diaken Vincent de Haas

In het 25ste hoofdstuk van het boek Leviticus staan de aanwijzingen rond het sabbatjaar en het jubeljaar. We kennen de sabbatdag vanuit de tien geboden.

Een keer per week wordt de gelovige geacht een rustdag te nemen naar het voorbeeld van de Schepper zelf (zie Genesis 2, 1-3). Die dag is heilig. Heel het land wordt in Leviticus geacht een sabbatjaar te houden, eens in de zeven jaar. Zes jaar kan men zaaien, snoeien en de oogst binnenhalen. Het zevende jaar is een heel jaar sabbat voor de aarde.

Zeven maal zeven

De wetgever van Leviticus doet er nog een schep bovenop. Na zeven keer zeven jaar is er in het vijftigste jaar een heilig jaar. In dat jaar moet alles hersteld worden: slaven vrijgelaten, bezit keert terug naar de familie die het toen bezat, schulden worden kwijtscholden. Dat jubeljaar laat zien dat niet mensen de eigenaar van het land zijn, maar God. Hij is de Schepper. De mensen hebben het land in bruikleen. Dit jubeljaar heeft waarschijnlijk maar één

keer plaatsgevonden, namelijk bij de terugkeer na de ballingschap. Men zocht naar mogelijkheden om het land bij terugkeer weer goed te verdelen. Daarna is het niet meer gebeurd. Daarmee is het jubeljaar als het ware een droom geworden van Leviticus.

Kunnen wij herverdelen?

Zijn wij in staat om eens in de vijftig jaar alles te herverdelen? Dat zou wat zijn in onze maatschappij. Alle oligarchen leveren hun bezittingen in; alle miljardairs leveren hun rijkdommen in. Vervolgens wordt alles herverdeeld over alle mensen op aarde. Geen slavenhandel; geen mensenhandel; geen verrijking; voedsel eerlijk gedeeld; de aarde die niet uitgebuit wordt, en rust krijgt. Ziet u dit al voor u?

In de Schrift wordt er twee keer naar deze tekst uit Leviticus verwezen. De eerste tekst is die van Jesaja 61: om een genadejaar van de Heer te melden (vers 2). Ook Jesaja droomt van een nieuw begin en een herstel van alles en iedereen. De tweede tekst is die uit het evangelie volgens Lukas. Jezus leest deze tekst uit Jesaja voor. Daar staat: 'een jaar af te kondigen dat welgevallig is aan de HEER'. Deze tekst tekent het leven en optreden van Jezus. Hij kondigt een nieuw begin aan, waarin alle verhoudingen hersteld dan wel vernieuwd worden. De droom van Leviticus heeft handen en voeten gekregen in het leven van Jezus.

Dubbel liefdesgebed

De Kerk heeft niet alleen een blijde boodschap verkondigd over het eeuwig leven, maar is ook altijd actief geweest op het terrein van de sociale relaties. 'Bemin God en je naaste als jezelf' is de samenvatting van heel

deze inzet. Die inzet is concreet gemaakt door te wijzen dat ieder mens de naaste van een ander kan zijn. Zorg en inzet voor de ander is een centraal thema in het christelijke geloof. Dat is een boodschap aan individuen, maar ook aan organisaties en aan regeringen van landen.

Sabbat en vergeven

Twee Bijbelse principes reikt de Kerk ons aan: a. de wetgeving rond het sabbatjaar en het jubeljaar; b. een van de beden van het Onze Vader: 'vergeef ons onze schulden zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven'. Deze twee teksten hangen nauw samen. Ik heb al gewezen op het feit dat Leviticus en het Evangelie naar elkaar verwijzen. Het brengt mij tot de volgende gedachten. Ad a. Bovenop de eis om elke zeven jaar de velden braak te laten liggen voorzagen de wetten van het sabbatjaar ook in de kwijtschelding van alle schulden. Verlossing is het thema van de laatste hoofdstukken van Leviticus. Dat klinkt als regelrechte revolutie. Het gaat om Gods gratuite nabijheid. Als wij, mensen, beeld van God zijn, kunnen en moeten we ons spiegelen aan deze bijzondere nabijheid voor mensen.

Ad b. 'Vergeef ons onze schulden zoals ook wij hebben vergeven wie schulden heeft bij ons' (Matteüs 6,12), bidden we in het Onze Vader. Die schulden kunnen geestelijk worden verstaan als fouten, misstappen, beledigingen, enzovoorts. Er zijn in het Evangelie zelf aanwijzingen, dat deze bede zeker ook materieel moet worden verstaan. Dan gaat het om financiële of materiële goederen. Het doet een voortdurend beroep op ons geweten hoe wij omgaan met alles wat ons wordt toevertrouwd.

Natuurlijk zijn dit idealen

Als we dit zouden durven waarmaken hebben we het paradijs op aarde: het beloofde land, een land van goed wonen met elkaar. Maar zo is de werkelijkheid niet. Schulden zijn schulden, wordt er geroepen, en die moeten samen met de rente tot op het laatst worden terugbetaald. Maar hoe hard moet dat zijn? Het zou al heel wat waard zijn als schuldeisers, financiers en leveranciers met

grote regelmaat zouden nadenken over het systeem van lenen, lenen, betalen, betalen, zoals Joep van 't Hek het al vele jaren geleden heeft bezongen. Of nadenken over wat de Kerkvaders ons aanreiken: de rijken hebben hun bezit te leen van de armen. We hebben nog scherp in het geheugen hoezeer de hele bankwereld zelf in 2008 in een schulden crisis terecht is gekomen door onverantwoord gedrag. We kennen de literatuur waarin beweerd wordt dat de hele bankwereld er niets van geleerd heeft. Een radicale doordenking van ons hele geldsysteem is bouwen aan recht, barmhartigheid en samen delen.

Omgaan met goederen en vergeven

In dit bestek wil ik twee punten benadrukken. De Schrift en in navolging daarvan heeft ook de Kerk de mensen altijd twee dingen voorggehouden. Allereerst is nodig dat we elkaar opvoeden in de omgang met geld en goederen. Hoe ga je om met materie die ons ter beschikking staat? Ben je slaaf van je drang tot bezit? Is hebben belangrijker dan delen met elkaar? Wat deel je van je bezit met de anderen? Ten tweede is nodig vergeving van schulden. Als iemand zo klem zit en alles heeft gedaan wat mogelijk is, moet je die dan tot het uiterste blijven vervolgen met schuld? Amos, een van de kleine profeten, heeft uiterst scherpe kritiek - in zijn tijd al - op dit gedrag. Hij zegt: ze zijn in staat de armen te verkopen voor een paar schoenen. Tenslotte: dromen met Leviticus geeft ons de hele opdracht... Dit is de droom van Jezus; het is de droom van God.

De foto met engelen die het Jubeljaar aankondigen is afkomstig uit de website spirituele teksten bij het boek Leviticus 25.
<https://spiritueleteksten.nl/jodendom-en-joodse-wijsheid/het-sabbatsjaar-de-verzoendag-het-jubeljaar-en-bazuingeschal-leviticus-25-1-22-uit-de-herziene-statenvertaling-van-de-bijbel/>

Diaconie: uitdrukking van onvervreemdbare waardigheid

Erik Borgman is leken-dominicaan en hoogleraar theologie van de religie, in het bijzonder het christendom, aan de Universiteit van Tilburg

Volgens de overlevering beheerde de Romeinse diaken Laurentius (ca. 225-258) onder paus Sixtus II (257-258) de kerkelijke goederen. Tijdens de christenvervolgung onder keizer Valerianus (253-260) gaf hij alle bezittingen weg aan de armen.

Toen de Romeinse overheid de schatten van de kerk opeiste, bracht hij de armen en de ouderen, de wezen en de zieken samen, en zei dat zij de schat van de kerk waren. Het kwam hem op de marteldood te staan. Laurentius liet langs deze weg zien, dat de christelijke traditie niet alleen meent dat er gezorgd moet worden voor degenen die dit zelf om de een of andere reden niet kunnen. Hij maakte duidelijk dat zij in christelijk perspectief geen kostenposten zijn, maar rijkdom. Het zijn bouwstenen, die ten volle hun plaats hebben in de tempel van God, die de samenleving vanuit christelijk gezichtspunt behoort te zijn.

Van wegwerpsteen tot hoeksteen

In Jezus, die ter dood werd gebracht maar door God tot leven werd gewekt, zagen de eerste christenen 'de steen die de bouwers verworpen', maar die - in aansluiting bij Psalm 118 (vers 22) - tot hoeksteen werd van een geestelijke tempel die bestaat uit levende stenen (vgl. m.n. 1 Petrus 2,4-8).

Zo is Hij niet alleen het hoofd van de kerk, maar ook de eerstgeborene van heel de schepping door wie en voor wie alles geschapen is (Kol. 1,15-17). Hij werd, in de formulering van de dichter Huub Oosterhuis, 'niemand met wie niemand zijn', en dat geeft degenen die als niemand worden beschouwd, onder de zijnen een bijzondere waardigheid. Zij horen centraal te staan. Als je een feest geeft, nodig dan niet je rijke vrienden uit, zegt Jezus in het evangelie volgens Lucas. 'Nodig liever [...] armen uit, gebrekkigen, kreupelen en blinden' (Lucas 14,13).

Gemeenschap

'Laten wij ons niet laten beroven van de gemeenschap', schreef paus Franciscus in zijn apostolische exhortatie 'Evangelii Gaudium' (no. 92). Westerse samenlevingen zijn op het moment erg bang dat dat wel gebeurt. Niet zonder reden. We spreken over 'sociale cohesie' en we zijn bang dat deze bezig is te verdwijnen. Nu wordt al sinds het einde van de negentiende eeuw gedacht, dat de gemeenschap tussen mensen verminderd. In vergelijking met eerdere samenlevingen zijn zij tegenwoordig deel van meer uiteenlopende sociale verbanden, maar deze verbanden zijn allereerst zakelijk en instrumenteel, sterk gefocust op het belang dat mensen daar zelf bij menen te hebben. De Franse socioloog Émile

Durkheim (1858-1917) constateerde dat dankzij de moderne specialisering de *solidarité organique*, die gebaseerd is op de onderlinge afhankelijkheid van mensen, en de *solidarité mécanique*, die mensen verbondenheid doet voelen met degenen die op hen lijken, steeds verder uit elkaar liggen.

Er vindt in de tweede helft van de negentiende eeuw een overgang plaats van wat de Duitse socioloog Ferdinand Tönnies (1855-1936) aanduidde als *Gemeinschaft*, waar relaties gebaseerd zijn op gevoelens van verwantschap en natuurlijk gezag, naar *Gesellschaft*, waar relaties functioneel zijn en mensen elkaars concurrenten worden voor de functies, die macht en aanzien geven. Dit zet de maatschappelijke samenhang onder druk.

Geen middel maar doel

Ons huidige denken over het verval van oude en het zoeken naar nieuwe vormen van verbondenheid, weerspiegelt nog altijd de spanning, die aan het einde van de negentiende eeuw zichtbaar werd. Er zijn in grote lijnen twee benaderingen om deze spanning op te lossen. Er is een benadering, die begint bij de functionele verbindingen tussen individuen die op rationele wijze hun eigenbelang dienen. Als mensen beter inzien dat ze anderen nodig hebben, zullen ze ook inzien dat zij een gemeenschappelijk belang hebben en met het oog daarop gaan denken en handelen. Daartegenover staat een benadering, die als uitgangspunt heeft dat mensen bij elkaar worden gehouden door een gedeelde cultuur van waarden en normen.

Beide benaderingen zijn echter functionalistisch en instrumentalistisch. Gemeenschap wordt beschouwd als middel, dat ervoor zorgt dat samenlevingen niet uit elkaar vallen en daarom moet worden versterkt. Geen van beide benaderingen gaat uit van het idee, dat de onderlinge verbonden-

heid van mensen geen middel is, maar dat verbondenheid enerzijds de grondslag en de drijvende kracht, en anderzijds het doel is van samenleving. Dit is juist wat de traditie van het katholiek sociaal denken suggereert. Als mensen gemeenschap vormen waarin ieder tot zijn recht komt, geven zij vorm aan wie zij zijn - gemeenschapswezens - en komen zij tot hun bestemming. Gemeenschap is geen middel tot veilig en efficiënt samenleven in welvaart. Gemeenschap is datgene waar de samenleving uit voortkomt en waarop zij is gericht.

Contemplatieve broeder- en zusterschap

In de vorige eeuw schreef paus Johannes XXIII in de encyclieken *'Mater et Magistra'* (1961) en *'Pacem in Terris'* (1963) dat de mens "niet het object en een passief element [is] van het maatschappelijk leven", maar er "het subject, de grondslag en het doel" van uitmaakt,

in zoverre deze mens "namelijk een sociaal wezen is en verheven tot de bovennatuurlijke orde". Met andere woorden: samenleven heeft geen doel, samenleven is het doel. Paus Pius XII was al begonnen dit aspect te benadrukken. Zijn inzet was vooral mensen te vrijwa-

ren voor onderwerping aan een staat, die steeds massaler en totalitairder werd. Johannes XXIII onderstreepte vooral dat mensen zelf richting moesten kunnen geven aan hun individuele en collectieve leven. Zij moesten zichzelf niet tot slaaf (laten) maken van vermeende economische en sociale wetmatigheden.

Mensen zijn sociaal

Mensen zijn naar katholieke overtuiging van nature sociaal. Ze zijn van elkaar afhankelijk en gericht op zorg voor elkaar en - zoals paus Franciscus in de encycliek *'Laudato si'* benadrukt - voor de andere schepselen. Zo zijn zij gericht op Gods rijk dat zij geroepen zijn te bouwen en te bewonen.

Waar alle schepselen er zorg voor hebben, dat ook alle andere schepselen aan het gemeenschappelijk goede kunnen bijdragen, treedt de nabijheid van Gods koninkrijk aan het licht dat 'vanaf het begin van de schepping [...] klaarligt' (Matteüs 25,34).

Paus Franciscus ziet de ware samenleving gerealiseerd wanneer allen oog hebben voor allen. Ieders nood en ieders verlangen, ieders hoop en ieders vreugde doen ertoe. In *'Evangelii Gaudium'* spreekt hij van "een mystieke, contemplatieve broederschap (...) die weet te kijken naar de heilige grootheid van de naaste, die God weet te ontdekken in ieder menselijk leven, die de hinderlijkheden van het samen leven weet te verdragen door zich vast te klampen aan de liefde van God, die het hart weet te openen voor de goddelijke liefde om het geluk van de ander te zoeken zoals hun goede Vader dat zoekt" (no. 92).

Als ik dit in lezingen presenteer, vinden toehoorders dit vaak een mooi, maar hoogdravend en uiteindelijk onhaalbaar ideaal.

Geen ideaal

Maar het is helemaal geen ideaal! Het komt simpelweg neer op het serieus nemen van wat te zien en te horen valt, en daarnaar te handelen. Mensen laten in hun gedrag en in hun verlangen zien dat zij geroepen zijn het leven te delen, te luisteren naar elkaars zorgen, met elkaar samen te werken in het bestrijden van hun materiële en spirituele noden. Gelovigen vervullen deze roeping, zegt paus Franciscus in *'Evangelii Gaudium'*, door zich nadrukkelijk te verheugen met hen die vreugde hebben, te huilen met hen die huilen, en zich schouder aan schouder met hen in te zetten voor de opbouw van een nieuwe wereld, die met de verrijzenis van Jezus begonnen is (264). Maar, zo voegt hij er nadrukkelijk aan toe, "niet als

een verplichting" en "niet als een last die ons uitput"! Het is een "keuze die ons vervult van vreugde en ons identiteit verschaft" omdat wij dan zijn waartoe wij geroepen zijn: gedragen door en mededragers van alles wat is (no. 269). Wij leven met God die tot ons spreekt door alle dingen.

Waardigheid als medeschepers

Diaconie al te veel verbinden met de werken van barmhertigheid, zoals Jezus deze ter sprake brengt in de parabel van het laatste oordeel (Matteüs 25,31-46), heeft een gevaar. Het kan lijken dat het erom gaat dat degenen die meer dan genoeg bezitten, iets van hun overvloed delen met degenen die voedsel, drinken, kleding, beschutting, zorg of gezelschap

tekort komen. Maar het gaat om iets anders. Het feit dat de Mensenzoon de hongerigen, dorstigen, naakten, vreemdelingen, zieken en gevangenen 'de mijnen' noemt, maakt duidelijk dat zij begiftigd zijn met zijn waardigheid. Het feit dat de degenen die voeden, te drinken

geven, kleden, huisvesten, zorgen en bezoeken niet weten dat zij daarmee de Mensenzoon dienen, maakt duidelijk dat ze deze waardigheid erkennen als intrinsiek en onvervreemdbaar. Het gaat in de diakonie uiteindelijk om deze waardigheid. Volgens het katholiek sociaal denken hoort het bij het feit dat mensen beeld van God zijn, dat zij mede-scheppers zijn. Zij zijn vormgevers van het eigen leven, en daarmee van de samenleving

en van de wereld. Iedereen en alles heeft het recht en de plicht het samenleven mee vorm te geven vanuit haar of zijn visie op wat goed is. In de visie van het katholiek sociaal denken wordt samenleving gemaakt doordat mensen samenleven en moeten deze kunnen inbren-

gen wat zij zelf beschouwen als het beste van zichzelf. Dan kunnen anderen ervan profiteren en voelen zijzelf zich in de samenleving thuis.

Zacheüs

In de encyciek 'Fratelli tutti' uit 2020 houdt paus Franciscus zijn lezer telkens opnieuw voor dat, waar mensen worden gemarginaliseerd en gelabeld als onwaardig, het de taak is van de samenleving om ze opnieuw en zoals zij zijn een plaats te geven van waaruit ze de samenleving mee kunnen vormgeven. Dat geldt bij uitstek voor gelovigen in de samenleving. Zij zouden Jezus moeten navolgen, die tegen de rijke oppertollenaar Zacheüs niet zei dat deze eerst maar eens zijn oneerlijk verkregen rijkdom moet afstaan en moest ophouden de mensen geld af te persen. In plaats daarvan zegt Jezus: 'Vandaag moet Ik in jouw huis verblijven' en gaat bij hem eten (Lucas 19,5). Zoals iedereen is Zacheüs het waard deel uit te maken van het goede samenleven en dat laat Jezus hem merken. Het gevolg is dat Zacheüs begint zijn bijdrage te leveren aan het herstel van rechtvaardige verhoudingen. Hij belooft de helft van zijn bezit aan de armen te geven, 'en als ik iemand iets heb afgeperst, vergoed ik het viervoudig' (vers 7). Dit is het omgekeerde van wat wij in Nederland en in de rest van West-Europa op dit moment doen. Wij willen eerst zorgen dat iemand past bij de samenleving zoals zij nu is, voordat wij haar of hem laten meebouwen: dat is de kern van veel integratiebeleid. Dit betekent haar of hem in zijn of haar eigenheid uitsluiten. Wij zeggen dat iedereen moet meedoen en moet kunnen meedoen, maar daarbij moet iedereen dan wel eerst worden wat wij beschouwen als waardige mensen.

Noodlottige gevolgen

Dit heeft twee noodlottige gevolgen. Ten eerste zal dat nooit lukken. Nooit zal iedereen voldoen aan de heersende normen van mondigheid en zelfvertrouwen, slimheid

en fitheid, bereidheid zich aan te passen en vermogen staande te blijven. Onder het mom van inclusiviteit produceren wij zo altijd uitsluiting. Er is een spotprent die ik graag gebruik om dit duidelijk te maken. Er staan verschillende dieren voor de tafel van een examiner, die zegt hen allemaal gelijk te behandelen. Daarom geeft hij hen allemaal dezelfde opdracht: klim in die boom. Dat zal de aap gemakkelijk lukken, de vis heeft geen schijn van kans en als de olifant het serieus

probeert, vernielt hij de boom. Het tweede, even noodlottig gevolg is dat de olifant en de vis zich gemankeeerde apen gaan voelen. Zij zien zichzelf als gebrekkig. Dat gebeurt in onze samenleving met grote aantallen mensen: hen wordt voorgehouden dat zij eerst nog maar eens moeten zorgen niet langer gebrekkig te zijn. De gevolgen blijken. Grote groepen zien zichzelf als waardeloos. Zij verliezen de moed en zakken

weg in depressiviteit en *burn-out*. Anderen voelen zich vernederd en komen daartegen in opstand: populisme en terrorisme in al zijn vormen.

Bouwstenen en bouwers

Wij zijn allemaal op een manier die wij niet van tevoren kunnen overzien bouwstenen en medebouwers van de stad van vrede die niemand van ons in beheer heeft, maar waarvan God de bouwheer is (vgl. Hebrëen 11,10). Dat zou volgens het katholiek sociaal denken het uitgangspunt moeten zijn van de politiek en het sociale beleid. Dit is echter niet het geval. Daarom is het de taak van de kerk de samenleving te dienen door degenen te dienen die hier het meest onder leiden en zo nadrukkelijk hun waardigheid in Gods ogen te erkennen. Dat is diaconie.

De afgebeelde bronzen platen zijn de Werken van Barmhartigheid door Eginow Weinert.
<https://www.eginowweinert.de/shop/werke-der-barmherzigkeit/werke-der-barmherzigkeit-vollstaendiger-satz>

"Caritas moet je vooral doen"

"Caritas moet je vooral doen" is de lijfspreuk van Wim Piels. Hij is actief in de Caritas van zijn parochie in de Haarlemmermeer, en in de netwerken van Caritas Europa en van Caritas Internationalis. Hij heeft 12 jaar in Tanzania gewerkt, 12 jaar bij Cordaid en 17 jaar als onafhankelijk consultant.

Noodhulp in de praktijk

"Toen ik bij Cordaid werkte, kwamen we met de noodhulp afdeling van Cordaid in actie tijdens en vlak na rampen of oorlogen. Als er een ramp heeft plaatsgevonden, gaat noodhulp erheen. Heel vaak gaat het om het uitzetten van noodhulp programma's in een regio, meestal samen met plaatselijke noodhulp organisaties. Bij een ramp groeien lokale hulporganisaties vaak van 10 of 20 naar een paar honderd medewerkers, om de nood te

kunnen lenigen. Dat gaat gepaard met organisatorische uitdagingen, waar ik bij mocht helpen om die snel op te lossen. Mijn rol is die van technische en organisatorische ondersteuning. Als er lokaal te weinig plaatselijke hulporganisaties zijn om de mensen in nood te helpen, dan zet Cordaid zelf tijdelijk een eigen hulpoperatie op. Want het gaat er om dat de mensen die door een ramp getroffen worden, weer zo snel mogelijk grip krijgen op hun eigen leven."

Ondersteunen van allerlei programma's

"Na 2012 ben ik zelfstandig consultant, die opgeroepen kan worden door diverse organisaties op het gebied van internationale samenwerking. Naast Cordaid zijn dat bijvoorbeeld Misereor van de Duitse Bisschoppen Conferentie, ZOA in Apeldoorn, en de Maastricht School of Management (die samenwerkt met universiteiten en andere organisaties in ontwikkelingslanden). Of de Caritas van verschillende Europese landen, Caritas Europa en Caritas Internationalis. Ik heb gewerkt in Kosovo, Darfur, Haïti, Sudan, Zimbabwe, Afghanistan, Irak en diverse andere landen. Het werk bestaat uit het ontwikkelen van programma's voor financiering door de Nederlandse of Duitse overheid of Europese Commissie, workshops ontwikkelen waarin naar voren komt wat mensen al doen en nog meer willen en kunnen doen om hun situatie te verbeteren, en programma's maken. Als een project loopt komen er tussentijdse evaluaties en eindevaluaties. Altijd is er een stappenplan: er is nood, er moet hulp gegeven worden, daarna is er oog voor het hoe verder, wat kan er weer opgebouwd worden?"

Het diaconale interview is met
Wim Piels,
bestuurder
parochie Johannes
de Doper met
portefeuille diaconie
en zelfstandig
consultant
internationale
Caritas netwerken

Strategisch plan Caritas Internationalis

“Caritas Internationalis in Vaticaanstad heeft mij voor verschillende diensten ingehuurd. Aan Caritas Internationalis zijn 163 landen van de wereldkerk verbonden via de nationale bisschoppenconferentie en of de nationale Caritas organisatie. Ik ben betrokken geweest bij de *midterm evaluation* van de afgelopen drie strategische plan periodes, door het evaluatieproces te faciliteren. Daarbij komt aan de orde hoe een en ander gegaan is, wat er bereikt is, en welke kant het op moet op grond daarvan. Zo ontstaan bij de *midterm evaluation* ook weer de grote lijnen voor een volgend strategische plan.”

Zelfstandig Caritas consultant

“Mijn werk is ontwikkelaar, ondersteuner, mogelijk maker. Ik ben gericht op duurzaamheid, perspectief voor de toekomst. De centrale vraag is hoe je mensen op een goede manier helpt, bij staat, ondersteunt, weer op eigen benen brengt. De vragen zijn: Wie zijn er? Wat doen ze om te overleven? Wat zijn kansen voor zelfredzaam zijn? Welk zicht is er op wederopbouw? Het gaat om luisteren, ondersteunen, handelen. Wij zijn er niet om zelf te bouwen, maar om mensen te helpen hun eigen leven en samenleving op te bouwen. Altijd is het nodig om voor programma's en activiteiten het geld bij elkaar te halen. Ik ben al doende geïnvolueerd geraakt in die projectenwereld van internationale noodhulp.”

Wim Piels is in 1957 geboren in Geleen en verhuist in zijn jeugd via Best naar Zwanenburg. Hij studeert natuurkunde aan de Vrije Universiteit in Amsterdam en behaalt er zijn akte MO-B. Hij gaat les geven in Cuyk en studeert daarna bedrijfskunde aan de TU in Delft. Zijn afrondende scriptie maakt hij tijdens zijn uitzending door het Centraal Missie Commissariaat in Tanzania. Wim's vakgebied is management en organisatieontwikkeling. Hij geeft technische ondersteuning bij het 'Church Development Office Kalwande', een kerkelijk bureau dat bisdommen in Noord-West Tanzania helpt bij allerlei bouw- en waterprojecten, technische school voor jeugd, enz. Daarna werkt hij acht jaar in het aartsbisdom Mwanza in de diocesane Caritas, waarna hij drie jaar werkt als coördinator van een District Ontwikkelingsprogramma, gefinancierd door het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken. Wim ontmoet in Tanzania zijn echtgenote en krijgt er kinderen. In 1985 komt hij terug naar Nederland en wordt actief bij de noodhulp afdeling van Mensen in Nood en Cebemo, dat later Cordaid wordt. Voor Cordaid coördineert hij veel projecten met Caritas Europa en Caritas Internationalis. Vanaf 2011 is hij zelfstandig consultant binnen de internationale Caritas netwerken. Door zijn onafhankelijkheid kan hij lokale Caritas en andere kerkelijke organisaties ondersteunen in hun organisatieontwikkeling.

IPSO trainingen

“Zo is er ook het Internationale Psycho Sociale Organisatie: IPSO. Die organisatie is actief in gebieden waar mensen geleden hebben onder oorlog en conflicten. Er is tijdens oorlog sprake van geweld, excessen, vaak tegen vrouwen. De economie is kapot evenals vaak dorpen en steden. Het platteland produceert geen voedsel meer. Mannen zijn gefrustreerd. Er is veel lijden en allerlei vormen van post-traumatisch lijden. Vaak zijn er in zo'n regio maar weinig specialisten voor de mentale gezondheidszorg. IPSO heeft programma's om mensen op te leiden tot counsellors. Een counsellor is een hulpverlener bij problemen en vragen met emotionele (psycho-sociale) achtergronden. De hulpverlening die een counsellor aanbiedt wordt counselling genoemd. Het gaat dus niet om raadgeven of adviseren, maar om mensen te helpen weer in hun eigen kracht te komen. Het counselling is op waarden gebaseerd en volgt het schema van vragen stellen, luisteren, mensen helpen voor zichzelf in kaart brengen van lichamelijke en geestelijke problemen en wanneer en waardoor die zich voordoen. Door de counselling verminderen de meeste klachten van mensen enorm, zonder daar medicijnen voor te hoeven slikken. Het doel is om de zelfredzaamheid van een mens te versterken. Neem bijvoorbeeld Oekraïne nu. IPSO ondersteunt sociaal werkers en medische werkers met een counselling training van 12 weken en supervisie op de praktijk gedurende 9 maanden. De

counsellors zijn vluchtelingen uit de Oekraïne zelf. Als deel van de training leren de toekomstige counsellors ook zichzelf kennen, hun eigen problemen te overwinnen, voordat ze andere mensen kunnen bijstaan. Het is een mooie methode, die mensen in hun eigen kracht zet, waardoor ze weer hun eigen bronnen kunnen gaan gebruiken. Ik ben ook actief in Irak en Noord-Oost Syrië om de counselling training daar in te voeren en organisatorisch te begeleiden.”

Opvang voor ongedocumenteerden

“In Nederland ben ik als Caritas vrijwilliger o.a. betrokken bij hulp in Amsterdam aan vluchtelingen zonder documenten. Er zijn veel ongedocumenteerden in Amsterdam, al jaren lang en ze verhuizen van opvangplek naar opvangplek. Colm Dekker is de stadsdiaken van Amsterdam en werkt samen met allerlei organisaties in Amsterdam, die op de één of andere manier hulp geven aan vluchtelingen zonder papieren. Ook is hierin samenwerking met de Gemeente Amsterdam. Veel vluchtelingen zonder papieren kunnen nergens heen, ook niet naar het land waar ze oorspronkelijk ooit vandaan kwamen. Vaak is hun juridische procedure niet afgerond. Veel zogenaamd 'ongedocumenteerden' lukt het na verloop van tijd toch de nodige papieren te verzamelen die door de IND gevraagd worden, en krijgen dan alsnog een verblijfsvergunning. Als mensen geen dak boven hun hoofd hebben, is de menselijke waardigheid enorm in het geding. We onderzoeken nu de mogelijkheid om met Caritas geld één of enkele panden te kopen, waar mensen zonder papieren tijdelijk kunnen wonen, en in die periode werken aan nieuw perspectief voor verblijfsvergunning, Nederlandse taal leren, en vaardigheden op doen, waar ze de kost mee kunnen verdienen. Je creëert dan rust rond het wonen, waardoor er perspectief ontstaat voor andere activiteiten. Aan dit project is het Caritasnetwerk van het bisdom Haarlem-Amsterdam betrokken. Samen met Caritas Amstelland en de stads-

“Mijn werk is ontwikkelaar, ondersteuner, mogelijk maker”

wat mogelijkheden zijn. Door de corona epidemie is het tempo langzamer dan we dachten of hoopten. Maar het gaat om de richting die gezamenlijk groeit.”

Caritas Haarlemmermeer

Wim Piels is parochiebestuurder H. Joannes de Doper in Hoofddorp met de portefeuille diaconie. De parochie werkt in Caritas en MOV samen met de parochies van Halfweg, Vijfhuizen, Haarlemmerliede, Spaarndam, Nieuw Vennep en Buitenkaag. “Vertegenwoordigers van de Caritas en MOV van deze parochies komen ongeveer vijf keer per jaar bij elkaar. In elk dorp heeft de Caritas een eigen vergaderritme. De Caritas verleent van oudsher vooral individuele noodhulp. De MOV-groep volgt de acties van vastenactie en adventsactie, vredesweek, wereldmissiedag en andere vaste MOV acties. Langzamerhand zijn er gezamenlijke projecten ontstaan, denk aan SchuldHulpMaatje Haarlemmermeer, en de samenwerking met Caritas Amstelland rond ongedocumenteerde vluchtelingen. We volgen de diaconale en missionaire actie kalender en proberen diaconie, caritas en missie en ontwikkelingswerk bij de parochianen onder de aandacht te brengen. Ook werken we samen met de protestantse kerken.”

“Een half jaar geleden hebben we voor alle parochiële groepen van parochies in de Haarlemmermeer, samen met Corine van der Loos van de Dienst Caritas van het Bisdom Haarlem-Amsterdam en met de stadsdiaken Colm Dekker een avond georganiseerd over wat er op diaconie gebied gebeurt en hoe de hele Kerk nog diaconaler kan worden. Er is een goede opkomst geweest. De bijeenkomst had dankzij de inleiders een stevige inhoud. De inzet was niet wat zou moeten, maar wat kan, gelet op de eigen mogelijkheden. Als elke groep een keer per jaar iets diaconaal doet, gaat het diaconale gehalte van onze parochies sterk omhoog. Veel Katholieken zijn van mening dat de Katholieke sociale leer belangrijk is voor de kerk, maar dat en hoe je zelf tot actie kunt komen voor diaconie en een rechtvaardiger samenleving weten veel mensen niet

“Het werk van de kerk bestaat uit drie pijlers: vieren, leren en dienen”

zo goed. We willen dus de Caritas opbouwen voor de toekomst en elke Caritas doet wat die kan. Alle katholieken kunnen in hun kerkelijk actie iets meer doen rond caritas en diaconie.” “Caritas Europa heeft een leerpad sociale leer en sociale actie. Het is gebaseerd op het katholieke schema van zien, oordelen en handelen. Als ik daar over vertel, ervaar ik vaak dat veel katholieken er geen idee van hebben. De sociale leer en de sociale actie van de kerk is vrij onbekend. Het bisdom Haarlem-Amsterdam of de Nederlandse Bisschoppenconferentie zou actiever kunnen zijn om dit programma te stimuleren richting de parochies. Je zou ermee kunnen werken met de ouders van communicanten of met mensen die zich voorbereiden op sacramenten. Opdat de katholieken ontdekken dat het werk van de kerk uit drie gelijkwaardige en samenhangende pijlers bestaat: vieren (liturgie, sacramenten), leren (geloofsonderricht, bijbelcursus) en dienen: de caritas en diaconie.”

SchuldHulpMaatje Haarlemmermeer

“Ik ben voorzitter van SchuldHulpMaatje Haarlemmermeer. We werken met 22 Maatjes mensen en Humanitas heeft ook zo’n

20 tot 30 schuldhulp vrijwilligers actief. We werken samen met de gemeentelijke schuldhulpverlening. Er komen thans met de nieuwe Wet op Gemeentelijke Schuldhulp bij de gemeente Haarlemmeer zo’n 700 meldingen per maand binnen van huishoudens met betalingsachterstanden. Maar de gemeente Haarlemmermeer werkt nog niet voldoende samen met vrijwilligersorganisaties in de schuldhulp. Er is dit jaar een nieuwe gemeenteraad gekozen, en Humanitas samen met SchuldHulpMaatje hebben bij de nieuwe Raadsleden enkele voorstellen gedaan om de schuldhulp in de Haarlemmermeer te verbeteren. We hebben als actiepunten voorgesteld: het inschakelen van de gemeentelijke

rekenkamer voor duidelijke cijfers op het gebied van schuldhulp; het als gemeente aansluiten bij de Nederlandse Schuldhulproute;

het actief gebruiken van de vrijwilligers van SchuldHulpMaatje en Humanitas. De SchuldHulpMaatjes zijn opgeleid met een cursus van drie volle dagen door gecertificeerde trainers van de landelijk SchuldHulpMaatje vereniging en hebben een certificaat. We zijn ook met ondernemers aan het praten, want we weten dat veel mensen op bedrijven ook in de problemen zijn door schuldinhoudingen op hun loon. Met SchuldHulpMaatje hebben we als Caritas in samenwerking met de diaconie van protestantse kerken een belangrijk instrument in handen en bieden we hulp aan een grote actuele nood in de samenleving. Van groot belang is dat het oecumenisch is opgezet en dat we samenwerken met iedereen, die iets betekent rond schuldhulpverlening.”

Tekst en foto's zijn van Hub Crijns
<https://www.hjoannesdedoper.nl/diaconie/>
<https://www.shmhaarlemmermeer.nl>
<https://www.caritas.eu/>
<https://www.caritas.org/>

Valkenburg: Nood leert helpen

Harry Notermans is pastoor parochiefederatie Ubach over Worms in Landgraaf en aalmoezenier van sociale werken in het bisdom Roermond

Zomer 2022. Valkenburg worstelt nog steeds met de watersnoodramp van 13 juli 2021. Lang niet alle panden zijn hersteld, terwijl ook hier wordt aangeklopt door tientallen Oekraïense vluchtelingen, veelal moeders en kinderen.

Zichtbaar aanwezig tussen alle crisisleed is pastoor Herman Jansen. Sinds 1 mei van dit jaar met emeritaat. Hij geeft het stokje geleidelijk over aan zijn buurpastoor Constantijn Dieteren, maar Jansen gaat niet rustiger aan doen. “Ik ben zelf ook vluchteling”, sprak hij bij de verwelcoming van Oekraïners, afgelopen maart. “Toen in 1944 de frontlinie zich verplaatste naar Mid-den-Limburg, werd de hele regio geëvacueerd. Als kind kwam ik terecht in een boerengezin in Drenthe. Ik zal nooit hun hartelijkheid vergeten.”

Jos Smeets overhandigt zijn boek 'Wegvluchten' aan Floris Moraal; Mientje van Helmond kijkt toe
 [Fotograaf: Harry Notermans]

Pastoor en vredeswake vrijwilligers

Een interview op de pastorie gaat niet lukken. “Ik ben al een jaar dakloos”, zegt de pastoor. De watersnood heeft ook de monumentale pastorie getroffen. De nieuwe vloer moet nog worden gestort. Al die tijd logeert hij elders in het dorp. We verkassen naar een bevriend echtpaar: Myriam en Hub Ramakers-Odekerken. Hun tweede dochter was één van zijn eerste dopelingen. Kleindochter Bastienne schenkt vandaag de koffie in; Oekraïense vrouwen tracteren op heerlijke merengue. “We zijn bepaald geen vaste kerkgangers”, excuseren Myriam en Hub zich. Toch treffen ze de pastoor vaak: “hij is zichtbaar in het dorp, als mens

onder de mensen”. Zo geeft pastoor Jansen een diaconaal gezicht aan de St. Nicolaasparochie. De parochiële vredeswerkgroep, waarin Myriam en Hub zeer betrokken zijn, houdt maandelijks een vredeswake aan de oever van de Geul.

Diaconale inzet

Wat maakt Valkenburg zo bijzonder bij de opvang van Oekraïners? Dat weet Jules Peters, coördinator van de Vrijwilligerscentrale in Valkenburg. “De watersnood betekende een ramp voor heel veel inwoners. Maar terstond kwam ook een immense beweging op gang van mensen die wilden helpen. Er ontstond een initiatiefgroep ‘Valkenburg helpt’. In zo’n situaties zie je altijd de kracht van vrijwilligers. Gestructureerde hulp is ook nodig, maar vrijwilligers kunnen veel directer schakelen. Ik herinner

me een vrachtwagenlading koelkasten. Maar we konden daarmee niets doen; het zou nog maanden duren voordat de eerste keukens waren gedroogd, laat staan verbouwd.” Precies dezelfde vrijwilligers die toen klaarstonden met schrobbers en emmers, stonden dit jaar weer paraat voor de Oekraïense vluchtelingen. Jules zag een vitale samenwerking tussen de Vrijwilligerscentrale en de parochie.

H. Nicolaas

Heel mooi uitte zich dat in de Sacramentsprocessie van zondag 3 juli. Pastoor Jansen wilde hierbij de Oekraïense vluchtelingen betrekken. “Het moest per se geen aapjes kijken worden. Wat moest ik ze laten doen?” Op de

Jos Smeets (76) is 'vredesactivist' en gepensioneerd leraar lichamelijke opvoeding. "Mijn ogen zijn opgegaan door het project Global Exploration. Ik heb leerlingen begeleid op reis naar alle mogelijke landen van de wereld. De doelstelling is kennismaking en verbroedering, want als je elkaar kent, verdwijnt de xenofobie en daarmee uiteindelijk ook de oorlog." Vanuit die passie organiseerde Jos voorjaar 2021 in coronatijd een vredestocht. Te voet van het Zuid-Limburgse Mesch (het eerste stukje Nederland dat in september 1944 werd bevrijd) naar Den Haag, waar hij arriveerde daags voor de Tweede Kamerverkiezingen. Onderweg sprak hij met toevallige voorbijgangers, politieke bestuurders en kerkelijke ambtsdragers. Zijn reiservaringen bundelde hij in zijn boek 'Wegvluchten'.

sacristiezolder vond hij blauw-gele tunieken, jaren geleden gemaakt, die nu perfect van pas kwamen. Een grote Oekraïense vlag was gauw erbij geregeld. Het was geen politiek statement, maar wel een teken van hoop en vertrouwen van deze nieuwe processie-groep. Er werd ook een icoon meegedragen van de H. Nicolaas. "De patroon van onze parochie, en een belangrijke heilige in de orthodoxe kerk," legt de pastoor uit. De icoon staat nu achter in de kerk, waar Oekraïners dagelijks kaarsjes erbij aansteken.

Gelijkwaardig

Myriam vult aan: "In april, bij een brunch op het orthodoxe Paasfeest, zag je een stuk ongemakkelijkheid. Mensen die vanuit een overlevingsreflex broodjes en appels inpakten in hun handtas. Iets van wantrouwen ook: waarom doen jullie zoveel voor ons, is er geen bijbedoeling? In mei, bij een barbecue op de Songfestival-avond, was het wantrouwen overwonnen. Maar echte gelijkwaardigheid voelden we pas op de processiezondag in juli." De gemeente heeft drie hotels afgehuurd voor twee jaar lang. Niemand weet hoe lang dat nodig zal zijn. Wel weet de vredeswerkgroep dat aandacht en gebed voor vrede altijd nodig zullen blijven. "In elke ramp zit iets..." filosofeert de pastoor, terwijl hij het ontbrekende woord openlaat. Dat verlossende woord zoekt hij samen met zijn parochianen, elke dag opnieuw.

Opvang vluchtelingen

Jos, vrijwilliger van de Vredeswerkgroep, is sinds maart betrokken bij de opvang van Oekraïners. Sinds kort is hij vrijwilliger bij de crisishulpverlening in sporthal de Polfermolen. Daar overhandigt Jos zijn boek 'Wegvluchten'

aan Floris Moraal, algemeen commandant Bevolkingszorg bij de Veiligheidsregio Zuid-Limburg, die uitlegt: "Vanwege de ondercapaciteit in Ter Apel zoekt het COA dringend alternatieven. Alle gemeenten worden benaderd, en zullen misschien ook worden verplicht tot crisishulpverlening. Maar Valkenburg heeft dit vrijwillig toegezegd voor de gevraagde twee weken. Voor burgemeester Daan Prevoo was duidelijk: opvang is niet alleen twee weken slapen en eten maar ook activering." Dat is er allemaal. Jos biedt de 81 bewoners elke morgen een sportactiviteit aan; collega-vrijwilliger Mientje van Helmond neemt het 's middags over met een taalcafé, en 's avonds is er vaak nog een excursie. "Gisteren liepen we naar de Lourdesgrot, heel aangrijpend", vertelt Jos. Er werd gebeden, gezwegen en gehuild. Religies, hoe verschillend ook, brengen mensen juist bij elkaar.

Wandeling

De wandeling begint vandaag te laat, want enkele moslims willen nog hun middaggebed doen. Even later vertrekt de groep alsnog, dertig man sterk. "Alleengaande mannen, de groep die bij sommigen de meeste weerstand oproept", zegt Jos. "Dat was ook hier in Valkenburg heel voelbaar. Juist als vrijwilligers hebben we dat kunnen ombuigen. Oh, Jos begeleidt ze, die man heeft nog les gegeven aan mijn kinderen, dan is het wel vertrouwd. Je merkt dat de stemming in die twee weken positiever is geworden. Maar hoe gaat het verder als deze mensen volgende week alweer moeten verhuizen? Zal er dan ook begeleiding zijn of zitten ze weer hele dagen alleen met hun telefoontje?" Jos weet het antwoord niet, maar geeft niet op. Werkeloos zal hij ook volgende week niet zijn.

<https://centrumparochiesvalkenburg.nl/parochie-pagina/h-h-nicolaas-en-barbara/>
<http://stichtingplatformwereldburgerschapvalkenburg.nl/vredeswerkgroep-valkenburg/>

"Het is hard nodig en behapbaar om te doen"

Boodschappen voor gezinnen in de knel Baarn

Ellen Hogema

Vier vrouwen vormen de werkgroep, die zorgt voor cadeaubonnen waarmee kinderen uit gezinnen waar weinig geld is, de eerste levensbehoeften kunnen kopen.

De locatieraad van de Maria Koningin locatie in Baarn van de Martha en Maria parochie heeft in 2018 dit initiatief genomen. Eén van de leden zag dat er kinderen zijn, die zonder ontbijt naar school komen. In Nederland groeit ongeveer 1 op de 12 kinderen in armoede op. Veel kinderen daarvan krijgen zelfs geen ontbijt mee naar school. Als er maar voor één maaltijd per dag geld is, dan kiezen ouders voor de warme maaltijd.

Ontstaan

De geloofsgemeenschap viert niet alleen de liturgie, maar ondersteunt ook mensen die het moeilijk hebben. De parochie en de Parochiële Caritas Instelling (PCI) hebben

een aantal jaren geleden ervoor gekozen om "kinderen in de knel" centraal te stellen in hun activiteiten. Dus de idee om een initiatief te ontwikkelen voor kinderen die geen ontbijt hebben, kon snel werkelijkheid worden.

Er is nagedacht op welke manier en op een anonieme wijze kinderen bereikt kunnen worden. Scholen bleken daarvoor het meest in aanmerking gekomen. Er is begonnen met twee scholen, die open stonden voor dit idee. Op die twee scholen hebben 13 gezinnen cadeaubonnen gekregen voor 23 kinderen. Dat aantal nam al snel toe. In 2019 hebben 26 gezinnen met 49 kinderen ondersteuning gekregen. In 2020 zijn er via zes scholen 47 gezinnen bereikt met 100 kinderen. Er is toen besloten dat er per school maximaal tien gezinnen aangemeld kunnen worden. Op die manier kunnen via meer scholen kinderen bereikt worden. Natuurlijk wordt er wel eens geschoven, omdat

De initiatiefnemers naast de kerk in Baarn [Fotograaf: Ellen Hogema]

in de ene wijk nu eenmaal meer armoede is onder gezinnen dan in andere wijken. Vorig jaar waren er 52 gezinnen met 126 kinderen die de cadeaubonnen gekregen hebben.

Werkwijze

De financiën komen van de PCI. In het eerste jaar is er bijna € 3.900,- beschikbaar gesteld. Inmiddels heeft de werkgroep € 9.000,- aangevraagd. Het geld wordt als het nodig is voorgeschoten door de parochie, zodat het werk doorgang kan vinden. Het gaat als volgt in het werk. Scholen worden per mail gevraagd om het aantal gezinnen door te geven die een cadeaubon kunnen gebruiken. Op basis van die aantallen worden cadeaubonnen gekocht. Die bonnen komen van allerlei winkels. Bijvoorbeeld de Hema of de Bruna, maar vooral van supermarkten zoals de Coop of de Jumbo. Ieder jaar wordt gezocht naar andere winkels. De hoeveelheid bonnen en de waarde verschillen per gezin. Een gezin met één kind krijgt bonnen ter waarde van honderd euro. Per kind komt er 25 euro bij met een maximum van 200 euro. Een gezin met vijf kinderen krijgt dus 200 euro aan bonnen. De reden daarvoor is, dat met meer kinderen niet altijd meer geld nodig is. Een andere reden is dat het geld ook verdeeld moet worden. Het is meestal een extra ondersteuning, omdat veel van de gezinnen al via de voedselbank eten krijgen. De schoolleiding bepaalt welke gezinnen een bon krijgen. Zij kennen de gezinnen en weten wie het echt kan gebruiken. Zo blijft het ook zo anoniem mogelijk en weet de werkgroep niet welke gezinnen een bon ontvangen. Het blijft op deze manier ook voor de werkgroep behapbaar om te doen. De bonnen worden bij de betreffende school afgegeven. Zij sturen de bon per post toe aan de gezinnen. Er zit een kaart bij met een wens en een sticker van de parochie, zodat duidelijk is waar de bon uiteindelijk vandaan komt. "Al is het maar dat iemand een positieve gedachte over de kerk krijgt", zoals een van de werkgroepsleden zegt.

Motivatie

De anonimiteit is erg belangrijk voor de werkgroep. Ook dat zij zelf anoniem blijven. Het gaat om de gezinnen. In de parochie weten ook niet veel mensen dat zij actief zijn. Toch komt het regelmatig voor dat mensen hun dankbaarheid laten weten via de parochie. Dat doet de werkgroepsleden erg goed. Het zijn vaak ontroerende reacties. De meeste reacties gaan over de verrassing die mensen voelen als ze de bon ontvangen. En dat ze nu eindelijk dingen kunnen kopen die anders niet kunnen. Extra lekkere dingen voor de kerstdagen en bijvoorbeeld feestelijke kleding voor die dagen. "Je ziet

de gezichtjes van die kinderen voor je", vertelt een werkgroepslid, "daar doe je het voor". Het is heel erg nodig, dat lees je in die reacties.

"We delen de overvloed van andere mensen"

"We delen de overvloed van andere mensen via het geld van de PCI. Zo straal je als kerk ook warmte uit naar de mensen die het nodig hebben. Het maakt niet uit wie die mensen zijn, het gaat om kinderen en gezinnen van allerlei achtergronden. En dat geeft een tevreden gevoel."

De werkgroep heeft daarnaast in de samenwerking ook veel gezelligheid aan elkaar. De positieve ervaringen maken dat de werkgroep hun initiatief zeker aanraadt naar andere parochies. Het is hard nodig en behapbaar om te doen. De Coronamaatregelen hebben bijvoorbeeld weinig invloed gehad, alles kon gewoon doorgaan. De inschatting is dat de behoefte van gezinnen alleen maar zal oplopen, en dat ook in de toekomst dit initiatief nodig is. De werkgroep blijft ermee doorgaan, "misschien wel langer dan de parochie blijft bestaan", zegt één van de werkgroep leden lachend.

<https://marthamaria.nl/over-ons/pci/>

Werkloosheid en woningnood op Texel

Corine van der Loos is medewerker Dienst Caritas Bisdom Haarlem-Amsterdam

De PCI en de parochie van Texel bezitten samen honderd hectare grond. Deze grond levert als belegging middelen op om aan caritas te doen. Het Caritasbestuur beheert de landbouwgronden van de parochie en van de PCI. We zouden het duurzaam verpachten kunnen noemen.

Sjef Beers, de voorzitter van het Caritasbestuur, is van beroep schapenhouder en voelt zich in zijn element op het land tussen de schapen. Hij kent elk stukje grond op Texel. Het gesprek is samen met medebestuurder Jan Witte.

RK gemeenschap Texel en noden

Van oudsher is Texel een gemeenschap van agrariërs, vissers en middenstanders. De laatste vijftig jaar is het zwaartepunt verschoven naar de horeca en recreatie. Daarmee zijn ook de hulpvragen voor de Caritas veranderd. Zo gebeurt het regelmatig dat mensen tijdelijk werk hebben in de horeca, maar als het seizoen voorbij is niet op tijd van het eiland vertrekken. Ze krijgen geen WW-uitkering en zitten zonder inkomen. Via de gemeente komen ze dan terecht bij 'Kerken en minima', een samenwerkingsverband van de drie protestantse kerken, de doopsgezinde gemeente en de PCI van Texel. 'Kerken en minima' geeft eenmalige of tijdelijke financiële hulp, vaak in de vorm van een lening.

Woningnood en vergrijzing

Woningnood komt veel voor op het eiland. Op Texel wordt dit vooral veroorzaakt door ouderen (gepensioneerden) met geld, die op het eiland komen wonen. Jonge gezinnen kunnen de huizen niet betalen.

Sjef Beers tussen zijn schapen [Foto: archief Sjef Beers]

Als ze het toch doen, komen ze in de problemen, omdat de lasten te hoog zijn. Zij komen weer terecht bij 'Kerken en minima'. Er is nu een grens gesteld: Huizen tot € 650.000 mogen alleen verkocht worden aan ingezetenen of economisch gebonden. Die lat ligt evenwel erg hoog en de prijzen blijven stijgen. Jongeren vertrekken van het eiland, al is het maar naar Den Helder.

Gevolg van de woningnood is de verdere vergrijzing van de bevolking van Texel. Het verpleeghuis is veel te klein. Mensen met dementie gaan naar Den Helder, Schagen of Medemblik. Ook dat is een speerpunt voor de PCI. Enerzijds vanwege de eenzaamheid bij die mensen, die noodge-

dwongen ver van Texel wonen. Ze krijgen veel minder of zelfs geen bezoek. Anderzijds is er een enorm gebrek aan verplegend personeel, mede door het probleem om huisvesting te vinden. Het bestuur heeft met een aantal fondsen om de tafel gezeten en gesproken over het dilemma: moeten we zorgen voor uitbreiding van het verpleeghuis of voor extra woonruimte voor de verpleeg(st)ers?

Pachtgronden

Agrarische grond is meer dan een productiemiddel. Wie dat nog niet wist, hoeft in deze dagen alleen het nieuws te volgen, en de emoties die er leven bij de boeren rondom de stikstofdiscussie. Mensen bezitten of pachten hun grond vaak lang, soms zelfs meerdere generaties. Op Texel speelt ook mee dat het een redelijk kleine gemeenschap is van mensen, die elkaar vaak goed kennen. Met de zeventig hectare heeft de PCI een behoorlijk aandeel in de grond op het eiland.

Criteria bij de verdeling

Het doel van de PCI is het land ter beschikking te stellen aan mensen, die het goed kunnen gebruiken, die hun brood ermee kunnen verdienen. Ze kijken naar boeren die opvolgers hebben en ermee door willen gaan, zodat mensen een toekomst hebben. De grond gaat niet naar een boer die al 65 jaar oud is en nog extra grond wil pachten, of naar grote bedrijven die het niet nodig hebben. Het gaat om jonge bedrijven. Zij moeten een kans krijgen.

Deze manier van werken roept weleens discussie op. Betrokkenen op het eiland voelen zich soms gepasseerd. Vanuit de curie van het bisdom, die voor elke nieuwe pachtovereenkomst een machtiging moet verstrekken, komen altijd vragen. Die vragen lijken evenwel gebaseerd op ideeën van de tekentafel, en sluiten niet aan bij de werkelijkheid van het eiland. De frustratie en onbegrip die dit oplevert is jammer. Het kost veel tijd en soms ook vrienden. Alles overziend staan de bestuursleden vierkant achter de werkwijze die de PCI hanteert.

Samenwerking op Texel

Op Texel wordt veel samengewerkt. De PCI is actief betrokken bij Stichting Tesselhuus. Deze vrijwilligersorganisatie organiseert vakanties voor mensen met een ernstige fysieke beperking. Er is een speciaal vakantiehuus, dat de rest van het jaar commercieel verhuurd wordt, om in de zomer deze vakanties de bekostigen. De plaatselijke Rotary steekt hier veel tijd en geld in, samen met plaatselijke ondernemers, zoals de garnalenvisser, rondvlucht, jan plezier, die de uitjes aanbieden en verzorgen. De PCI betaalt ieder jaar voor een week de verblijfskosten. Verder zijn er acties voor het Verpleeghuis (o.a. een fietslabrynt), het Hospice, de stichting Texelgezinnen en Tante Jans, een flat voor begeleid wonen. Er zijn allerlei activiteiten van de kerk en organisaties waar mensen terechtkunnen met hun vragen, en die zo nodig via 'Kerken en minima' naar de PCI doorverwijzen, niet alleen voor geld, maar ook voor praktische hulp. "Soms staan we ook de goot te repareren van een alleenstaande mevrouw, die de loodgieter niet kan betalen."

Belangrijke caritas actie

Rond Kerstmis brengen de bestuursleden een kerststukje naar mensen die een partner of een kind verloren hebben. In 2021 waren dat er 23! Ze brengen de stukjes persoonlijk langs. De een ontvangt het bij de deur, de ander vraagt om even binnen te komen en dat levert heel mooie gesprekken op. Het bestuur doet het zoveel mogelijk samen. "De mensen zijn heel erg geraakt dat er vanuit de kerk aan hen gedacht is. Soms zit je er zomaar anderhalf uur. Het zijn de krenten uit de pap, al moet je er in de morgen wel moed voor verzamelen. Ga maar eens naar een moeder van wie het kind een eind aan haar of zijn leven gemaakt heeft. Het wordt zeer gewaardeerd, dat er iemand is, die naar haar toe durft te gaan. Op zelfdoding ligt toch een taboe." De bezoeken in de tijd naar de Kerst geven het bestuur veel voldoening.

<http://www.rkparochietexel.nl/>

Steun de medemens: doneer je statiegeldbon voor een kerstpakket

PCI St. Jacobus de Meerdere Enschede

Bennie Oude Maatman

Hoe simpel kan het zijn? Er is bij de plaatselijke supermarkt een actie om zegels te sparen voor een boodschappenpakket. Je begint er aan en weet de zegels voor één pakket bij elkaar te krijgen. Dit smaakt naar meer.

Het jaar erop ga je iets fanatieker te werk en je weet meer pakketten te verzamelen; maar je hebt deze zelf niet nodig. Je gaat op zoek naar gezinnen die het wel nodig hebben. Weer een jaar later wordt het een groter succes. Je weet zegels te verzamelen voor wel tien boodschappenpakketten en je hebt hiervoor ook adressen, die dit extra pakket goed kunnen gebruiken. Dan wordt de plaatselijke supermarkt overgenomen door een grotere keten en stopt de zegelactie. Je probeert voor de tien gezinnen iets te regelen. Het moment waarop de PCI Jacobus de Meerdere uit Enschede in beeld komt.

Kerstactie

Honoré de Beer en Edwin Seinen praten vol enthousiasme als we het over deze Kerstactie hebben. Honoré heeft een hele map met informatie klaarliggen om te verhalen over deze actie. Hij is ook de trekker van deze actie vanuit de Caritas Enschede. Het is begin 2019 als Caritas deze actie overneemt van de mevrouw met haar tien adressen waar zij boodschappenpakketten bezorgde. Het verzamelen van zegels voor boodschappenpakketten lijkt geen stevige basis te zijn. Samen wordt besloten om te gaan voor het inzamelen van statiegeldbonnen. Dit lijkt meer zekerheid te bieden. Een plan van aanpak wordt gemaakt; niet meer dan een half A4-tje. Honoré begint te pionieren.

Statiegeldbonnen inzamelen

Honoré stapt op de fiets en gaat supermarkten bezoeken. Hij probeert in gesprek te

komen met de bedrijfsleiders. Dit lukt. Het eerste jaar (2019) kan hij afspraken maken met een aantal supermarkten van een grote winkelketen. Onverwacht krijgen men te maken met concurrentie. Ook bv.

Zo zien duizend kerstpakketten er uit

[Foto: Caritas Enschede]

de Voedselbank tuigt een soortgelijke actie regelmatig op. Desondanks krijgt hij toestemming om gedurende de laatste drie maanden van het jaar een pamflet op te hangen met een uitleg over en het doel van deze actie. Het lukt. Het wordt een groot succes. Er wordt geld ingezameld voor 90 boodschappenpakketten van € 30,-. Men gaat aan de slag om pakketten samen te stellen, bestaande uit een deel “lekkers” en een deel voedzaam zoals broodjes, soep, rijst, enzovoorts. Uit het eigen bestand en die van stichting Leergeld worden 90 adressen verzameld, waar de pakketten naar toe gebracht zullen worden. Edwin begint vrijwilligers om zich heen te verzamelen die op de laatste zaterdag voor Kerstmis de pakketten gaan bezorgen: 8 tot 10 pakketten per vrijwilliger. Het is een groot succes. De ontvangers zijn superblij, de bezorgers natuurlijk ook. Bij de ontvangers is het een feest om gezamenlijk een “ouderwets” Kerstpakket uit te pakken. De basis voor verdere actie is gelegd.

Kerstpakkettenactie

In 2020 wordt alles nog iets professioneler aangepakt. Ook sponsors worden toegelaten. Eén sponsor wil het ingezamelde bedrag aan statiegeldbonnen verdubbelen. Er werd voor bijna € 1.800,- aan statiegeldbonnen ingezameld. Hierdoor is het mogelijk om 231 adressen van een pakket te voorzien. Het zoeken naar bezorgadressen wordt complexer, maar lukt dit jaar ook. De uitdaging voor Edwin om voldoende bezorgers te vinden wordt groter. Gelukkig slaagt hij hierin met lof. Bij het bepalen van de bezorgadressen wordt er rekening mee gehouden dat er een redelijke verdeling plaatsvindt over de wijken, zodat Honoré bij zijn eerstvolgend bezoek aan de bedrijfsleider van de supermarkt kan aangeven hoeveel pakketten er in “zijn” wijk bezorgd zijn.

Stedelijke kerstactie

In 2021 wordt dit initiatief nog verder uitgebreid. Alle grote supermarktketens doen mee. Ook digitaal inzamelen is inmiddels in de supermarktwereld geïntroduceerd. Het

gevolg is wel dat de concurrentie van landelijk opererende goede doelen organisaties toeneemt. Ook worden er door de supermarkten aanvullende eisen gesteld. Eén keten wil dat het bedrag wekelijks wordt opgehaald, waarbij in het bijzijn van de bedrijfsleider en Honoré de kasstaat wordt opgemaakt en ondertekend. Gelukkig krijgt Honoré hierbij ondersteuning van meerdere mensen. Het wordt in 2021 door de gezamenlijke inspanning een groot succes. Meer dan € 4.000,- wordt er aan statiegeldbonnen ingezameld bij 13 supermarkten. Ook weet de Caritas voor ruim € 4.000,- sponsors te vinden. Het vinden van bezorgadressen gaat nu ook anders. De wijkcoaches weten als geen ander waar mensen leven aan de ‘zijkant’ van de samenleving. De wijkcoaches leveren 325 adressen aan. Inmiddels wordt er ook samengewerkt met de diaconie van de Protestantse Gemeente Enschede, die o.m. een bedrag doneert

en mee helpt bij de bezorging. De organisatie groeit door blijvend succes. Gelukkig is er in deze tijd een Jumbo filiaalhouder, die beschikt over een groot magazijn en een goed hart. Samen met hem worden de “gezonde” boodschappenpakketten met korting samengesteld, mag het magazijn als uitvalsbasis gebruikt worden voor de groep bezorgers van Edwin, en gedenkt hij alle bezorgers met een Kerststol. Ongeveer 1.000 inwoners in Enschede kunnen tijdens Kerst onverwacht iets lekkers eten. Uitingen van deze actie worden gedaan via de huis aan huis bladen en het kerkblad.

en mee helpt bij de bezorging. De organisatie groeit door blijvend succes. Gelukkig is er in deze tijd een Jumbo filiaalhouder, die beschikt over een groot magazijn en een goed hart. Samen met hem worden de “gezonde” boodschappenpakketten met korting samengesteld, mag het magazijn als uitvalsbasis gebruikt worden voor de groep bezorgers van Edwin, en gedenkt hij alle bezorgers met een Kerststol. Ongeveer 1.000 inwoners in Enschede kunnen tijdens Kerst onverwacht iets lekkers eten. Uitingen van deze actie worden gedaan via de huis aan huis bladen en het kerkblad.

Basis voor dit succes is emotie

Door supermarkten enthousiast te benaderen en mee te laten denken creëert men draagvlak. Door afspraken na te komen ontstaat continuïteit. Alle betrokkenen vinden het een eer mee te mogen doen aan deze actie. Het afgeven van een pakket is vaak erg emotioneel. De ontvangers zijn superblij. De initiatiefnemers zijn trots.

<https://caritasenschede.nl/>

“De kleding geeft hen een gevoel van waardigheid”

Inzameling kleding voor gevangenen in Penitentiare Instelling Nieuwegein

Ellen Hogema

In 2012 kwam er een verzoek van de R.K. Geestelijk verzorger uit de Penitentiare Instelling Nieuwegein om onderbroeken te krijgen voor de gedetineerden. Daar was een tekort aan.

Hortense Höppener vertelt glimlachend: “Ik stond dus gewoon bij de Zeeman onderbroeken te kopen, en die heb ik toen bij de Geestelijk verzorger van de PI ingeleverd.”

Ontstaan

Van oorsprong waren er drie katholieke kerken in Nieuwegein. Samen vormden die de Taborparochie. In 2010 zijn er meerdere parochies gefuseerd in de Drie-eenheid parochie. Die bestaat uit acht kerken en zes locaties. De omliggende dorpen zoals Montfoort, Benschop, Cabauw, Linschoten, Lopik, Polsbroek, Harmelen en IJsselstein zijn erbij gekomen.

De PCI's zijn toen ook samengegaan. Er is nu een bestuur en zes werkgroepen. Hans Oldenhof is lang pastoraal werker geweest

en heeft veel diaconale activiteiten gestimuleerd en opgezet. Het initiatief om onderbroeken te geven is uitgegroeid tot een kledinginzameling. En deze kledingactie is later opgepakt samen met de andere kerken. Op die manier is er rond die kledingactie meer samenwerking ontstaan met allerlei andere organisaties.

Werkwijze

De inzameling gebeurt twee keer per jaar. Er wordt in de vieringen, in het parochieblad ‘Bijeen’ en in nieuwsbrieven een mededeling over gedaan. Mensen laten vervolgens weten dat ze kleding hebben. “Wij halen dan de kleding op”, vertelt John Sloot. “Er is vorig jaar zoveel kleding binnengekomen dat er nu nog geen nieuwe inzameling is geweest. Er is meer dan genoeg kleding. Vaak zijn het oudere mensen die hun partner verloren hebben. Zij willen die kleding niet weggooien maar nog betekenis geven.”

De kleding mag geen chique kleding zijn, geen pakken, overhemden, enzovoort. Daar lopen ze in de PI niet mee. Dus jacks, truien, trainingspakken. Soms is de kleding oubollig en dat

De ingezamelde kleding wordt met eigen vervoer weggebracht

[Foto: Caritas Drie-eenheid-parochie]

past ook niet bij de vooral jonge mannen in de PI. “Dit betekent wel dat we merken dat we dit veel beter moeten gaan uitleggen”, zegt Hortense. “De kleding moeten we nog meer gaan schiften en de mensen uitleggen wat de bedoeling is. Op die manier hebben de gevers beter voor ogen hebben voor wie de kleding is, en dat ze niet alleen hun kleding dumpen bij ons.”

Oecumenische samenwerking

De parochie werkt nauw samen met de Protestantse gemeente (PKN). “We merken wel”, zegt John, “dat wij soms langzamer organiseren dan de PKN. Zij hebben een hechtere gemeenschap en gaan eerder over tot actie. We zijn meer van de planning en het duurt langer om er mensen bij te betrekken. Dat is ook de reden dat we die twee data

hebben. Daardoor kunnen we op tijd zaken regelen. Verder is er ook samenwerking met de SUN (Stichting Urgente Noden) en de Sociale Dienst. Er zijn vrijwilligers uit de parochie die ook vrijwilliger in de PI zijn. Zo liggen er meer contacten dan alleen via de Geestelijk Verzorger en horen we ook reacties van de gedetineerden terug.”

De werkgroep Diaconie en Caritas, waar onder andere Hortense en John deel van uitmaken, doet meer in de gevangenis. Zo gaan er voor de Kerst kerstpakketten naar de PI. De kosten van alles worden door de PCI gedragen.

De mensen die helpen, krijgen verder geen training of cursussen. “We houden elkaar als PCI leden wel scherp als het gaat om aanvragen”, vertelt John. Het uitgangspunt is dat het om individuele hulp gaat. Er moet voor die persoon ook een perspectief zijn, dat het zijn/haar leven verbetert, bijvoorbeeld doordat er begeleiding is. Zo maakt dit het PCI werk tot een levendig geheel.

Geloof

Bij de allereerste keer dat Hortense de onderbroeken bracht zei de Geestelijk verzorger: ‘Kijk hier zie je een beetje God. Hier zie ik de hand van God in’.

Hortense zegt: “Gedetineerden zijn dankbaar, maar die verhalen worden weinig binnen de parochie gedeeld. Contacten met de buitenwereld doet hen zo goed. Ze wonen in een kil gebouw. Dit initiatief geeft hen een sprankje hoop en aandacht. Met name de mensen die een kortere tijd in detentie zitten zijn daar gevoelig voor. Gedetineerden die er langer moeten verblijven minder. Ze sluiten zich meer af voor de buitenwereld. Die man-

nen zijn ook kinderen van God. Wij hebben in ons leven geluk gehad, dat we aan de goede kant van de streep zijn geboren. Dat geldt lang niet voor iedereen. Ze zijn zo blij

met de kleding. Vooral dat het voor hen om niet gedaan wordt. Ze vragen dan ook aan de Geestelijk verzorger: ‘moeten we niet iets terugdoen?’. Want zij groeien op met de idee “voor wat hoort wat”. Dat brengt hen ook in de problemen. Als iemand jou helpt, dan moet je wat terugdoen wat die ander wil. Bovendien geeft de kleding hen een gevoel van waardigheid, het gevoel dat ze niet vergeten zijn. Voor ons als PCI is het belangrijk dat ze de idee krijgen en de ervaring opdoen, dat je ook liefdevol met elkaar kunt samenleven. Dat je op een andere manier kunt leven dan met geweld of andere zaken.”

Werken van Barmhartigheid

In de PCI zijn de zeven Werken van Barmhartigheid een rode draad door de werkzaamheden. In de parochie gebouwen en kerken zijn er symbolen en kunst die diaconale uitgangspunten laten zien. “Die Werken daadwerkelijk doen en laten zien dat we voor elkaar zorgen, daar doen we het voor!”, zegt John.

“Dit initiatief geeft hen een sprankje hoop en aandacht”

<https://3eenheidparochie.nl/index.php/diaconie-nieuwegein/diaconie-en-caritas-nieuwegein/3301-diaconie-en-caritas-nieuwegein>

Laudato Si' in de Parochie

Victoria Twist namens de werkgroep Laudato Si'
in de parochie HH Petrus en Paulus, Leiden en ommeland

Op zondag 1 september 2019, Wereldgebedsdag voor de Zorg voor de Schepping, ging ons Laudato Si' jaar van start.

Het was ruim vier jaar na de publicatie van de gelijknamige encycliek van Paus Franciscus. Wij hadden er lang over nagedacht wat het voor ons in de HH Petrus en Paulusparochie zou moeten betekenen. Hoe konden wij gehoor geven aan de oproep van de Paus om voor ons gemeenschappelijke huis te zorgen?

De eerste stappen

Ondanks de enorme impact van ‘Laudato Si’ (LS) op de buitenwereld, binnen de Kerk zelf liet het daverende applaus op zich wachten. Vanaf de kansels - zeker in Nederland - werd weinig over de encycliek gesproken. Blijkbaar hoorde het zorgen voor ons gemeenschappelijke huis niet bij onze ‘core business’. In dit opzicht is de LS-beweging een beweging van onderop, wat betekent dat hij in iedere parochie een eigen vorm krijgt. Hier volgt een persoonlijk verhaal over de eerste stappen die wij in Leiden hebben gezet. Het is zeker geen blauwdruk voor het oprichten van

LS team Nacht van de Vluchteling 2022
[Fotograaf: Victoria Twist]

een Laudato Si' werkgroep in uw parochie. Misschien is uw parochie al veel verder. We hopen het!

Een feestelijk begin

De plannen voor het Laudato Si' jaar werden opgesteld in een kleine werkgroep van gelijkgezinde parochianen onder de leiding van onze pastoraal werker Marlène Falke. Wij wilden het jaar vullen met vieringen, lezingen, themawandelingen en kleine acties, zoals afval rapen in de stad. Eerst wilden wij er zo veel mogelijk parochianen bij betrekken en daarom nodigden wij iedereen uit voor een feestelijke opening.

Dus op 1 september, na de zondagse vieringen, werd het interieur van de Leidse Antoniuskerk omgetoverd tot een markt met informatietafels, en allerlei kraampjes vol (biologisch) eten, en duurzame producten. De imker van de kerktuin van de Leidse Petruskerk was er met zijn honing. Vertegenwoordigers van het lokale CDA waren aanwezig om vragen over het milieubeleid van de partij te beantwoorden. De tuin was open voor de kinderen - die waren net aangekomen met volle vuilniszakken na hun opruimtocht tussen de kerken - en de dagkapel was open voor stille reflectie en gebed.

Het hoogtepunt van de middag was de onthulling van de plaque van Groene Kerken. Deze organisatie steunt kerken in hun poging om te verduurzamen en helpt hen met het zetten van praktische stappen. Met het aansluiten bij Groene Kerken deden wij ook een belofte: een belofte om een jaar lang te werken aan het begrijpen van deze encycliek en ernaar te handelen.

De nieuwsbrief

Na deze goede start zijn we aan de slag gegaan, te beginnen met onze maandelijkse

nieuwsbrief, de *Laudato Si' Krant*. Deze kleurrijke mini-krant op een A4-tje zou parochianen voorzien met informatie over groene initiatieven in parochie en stad en het laatste nieuws over ontwikkelingen in de wereldmilieubewegingen. Verder moest er ruimte zijn voor een citaat uit de encycliek en een voorwoord geschreven door een lid van het pastoraal team of LS-werkgroep. Lezers kregen tips over hoe zij zelf kleine duurzame stapjes konden zetten en uiteraard werd ons LS-programma voor de komende maand aangekondigd.

Intussen hebben we 32 edities achter de rug. Op elke nieuwsbrief staat het *Laudato Si'* logo, ontworpen door een parochiaan, Carel Bruens. Dit logo laat duidelijk zien waarvoor we staan en maakt al onze activiteiten meteen herkenbaar. Het is te zien op posters, banners en T-shirts binnen en buiten de parochie.

Kinderen centraal

Vanaf het begin zijn kinderen en jongeren bij de activiteiten betrokken. Het is onmiskenbaar dat de jongere generaties meer milieubewust zijn dan menig oudere parochiaan. We houden wedstrijden voor lezertjes rond thema's zoals recyclen, gaan regelmatig zwerfvuil rond de kerk oprapen, en voor de tieners is er de mogelijkheid om in kajakken drijfvuil uit de grachten te vissen. '*Laudato Si'*' en de zeven dagen van de Schepping zijn allebei jaarthema's geweest van de Kinderhoek van ons parochieblad. Lang voor de publicatie van '*Laudato Si'*' waren we al bezig met onze 'groene' catechese-groep, de 'Vriendjes van Franciscus', met als motto *Liefde voor God, Liefde voor elkaar en Liefde voor de natuur*. De persoon met wie we bevriend zijn, is uiteraard de heilige Franciscus van Assisi. Met de heilige Franciscus als inspiratiebron, verkennen de kinderen Bijbelverhalen, doen wetenschappelijke experimenten, en wisselen tips uit over hoe we een duurzamer leven kunnen leiden dat de Schepping respect toont en God vereert.

Nieuwe wegen

Het programma waar we met goede bedoelingen aan begonnen zijn, werd in maart

2020 onderbroken door Covid en de lockdown. Dit alles dwong de werkgroep om nieuwe kansen te verkennen. Gebedsavonden gingen online en er kwamen catechese-reeksen, zoals 'De Wereld Genezen' van paus Franciscus, die via Zoom bij te wonen waren. Met Pinksteren 2020 kondigde de paus een *Laudato Si'* jaar aan om de vijfde verjaardag van de encycliek te herdenken. Dit was voor de LS-werkgroep de aanleiding om ons eigen LS-jaar te verlengen. Langzamerhand werd het duidelijk dat we deel uitmaakten van een wereldwijde beweging die in de voorziene toekomst niet zou ophouden. De *Laudato Si'* Movement en het *Laudato Si'* Action Platform, alsmede tal van landelijke platforms gaven ons nieuwe doelen. Wij konden niet ophouden.

Het plaatselijke LS-programma van activiteiten werd aangepast aan het ritme van de mondiale *Laudato Si'* beweging. Vooral de oecumenische Scheppingsperiode, die van 1 september tot 4 oktober loopt, voorzag ons van een houvast. In de 40-dagentijd gaven wij extra tips over het nieuwe vasten voor het milieu (zoals een week zonder plastic en een week zonder vlees). Dit ging samen met het promoten van de Vastenactie die zich steeds meer ging richten op de samenhang tussen milieu en armoede.

Wat nu?

Met het einde van dit artikel in zicht, vraagt u zich waarschijnlijk af of onze parochie nu duurzamer is geworden? Zijn er zonnepanelen op het dak, gebruiken wij verantwoorde schoonmaakmiddelen en zijn de plastic bekers uit de koffiekamer verbannen? Hier en daar wel, maar helaas zijn de vruchten van onze inspanningen meer in de pastoraatgroep dan in het parochiebestuur te zien, en menig kosten of koffieploeg moet nog worden overtuigd. Maar we hebben wél de eerste kleine stappen gezet. Nog belangrijker: de boodschap van '*Laudato Si'*' wordt nu wél van de kansel geroepen. Daarom gaat de rest volgen.

<https://rkleiden.nl/laudato-si/>
<https://laudato-si.nl/>

Alphons Ariëns, pastoor in Maarssen (1908-1926)

Hub Crijns is vice-voorzitter van het Ariëns-Comité

Dit artikel gaat vooral in op het werk van pastoor Ariëns in Maarssen van 1908 tot 1926 en gaat voorbij aan zijn activiteiten buiten Maarssen en in Nederland in die periode.

Het leven van Alphons Ariëns

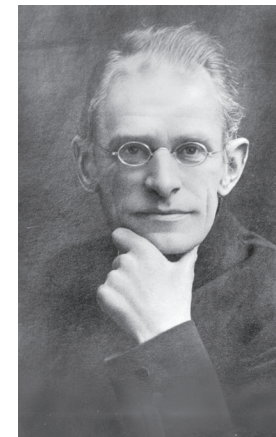
Alphons Ariëns is op 26 april 1860 in Utrecht geboren. Na studies te Rolduc, Rijsenburg en Rome is dr. Alphons Ariëns in 1886 benoemd tot kapelaan in Enschede. Hier zette hij zich in voor de fabrieksarbeiders, zijn parochianen, en boog hij de kerkelijke armenzorg om tot katholieke sociale actie. Door het oprichten van werkliedenverenigingen en vakbonden, te beginnen in Enschede, legde hij de basis voor de katholieke arbeidersbeweging, later bekend als NKV, thans grotendeels opgegaan in de FNV en deels in het CNV. Ook zette hij zich in voor de drankbestrijding. Hieruit zou de matigheidsbeweging Sobriëtas groeien. Met en voor een veertigtal onrechtmatig ontslagen arbeiders richtte hij in 1894 in Haaksbergen de textielfabriek 'De Eendracht' op, die op coöperatieve wijze georganiseerd was. Ondanks een grote persoonlijke inzet van Ariëns zelf, kon dit sociale experiment uiteindelijk niet voortbestaan. In 1901 werd Ariëns benoemd tot pastoor te Steenderen bij Zutphen en van 1908 tot 1926 was hij pastoor te Maarssen aan de Utrechtse Vecht. In deze periode stimuleerde hij allerlei initiatieven en bewegingen, zoals de katholieke vrouwenbeweging, Sobriëtas, de katholieke

lectuurvoorziening Geert Groote Genootschap, en de moderne missiebeweging. Moe en ziek trok hij zich in 1926 terug en stierf hij op 7 augustus 1928 in Amersfoort.

Werk voor de materiële en fysieke noden

Ariëns zag na zijn intrede in augustus 1908 onmiddellijk dat het drankmisbruik in Maarssen de welvaart ernstig belemmerde. Op de eerste Zondag in 1909 richtte hij na het Lof Kruisverbond en Mariavereniging op, "inziende de noodzakelijkheid der drankbestrijding". Zijn Kruisverbond diende "als hefboom om de parochianen op te werken". Voor de Vereniging van de bescherming van meisjes stelt hij als correspondentie "alle bestuursleden van de Maria Vereniging" aan, "want één enkele die geen voeling hield met het volk was nutteloos". In 1909 werd de

St. Annavereniging opgericht "de ouders van 300 kinderen beloofden daarbij hun kinderen in geheelonthouding op te voeden", schrijft hij in het parochieboek. Ook sticht hij het Patronaat voor de jeugd. Iedereen, die hem raad vroeg voor het oprichten van verenigingen, kreeg te horen: "eerst een Kruisverbond". In 1912 sticht Ariëns tegenover zijn pastorie, midden tussen vijf vergunninghouders van cafés, een alcoholvrij koffiehuis met de naam 'Concordia', waar voor parochianen, die, soms een uur lopen nuchter naar de kerk kwamen, koffie geschonken wordt. In de Kerstnacht van 1912 is 'Concordia' feestelijk geopend en al spoedig wordt het ook het vergaderhuis voor de katholieke groepen en verenigingen.

Ariëns 1905 in Steenderen
(Fotograaf: onbekend)

Pastoor voor iedereen

Ariëns heeft een open oog en oor voor alle mensen, die hij ontmoet in Maarssen, parochianen en niet-parochianen. Hij zegt telkens dat zij in alle nood, moeite en zorg hem vrij kunnen raadplegen. Die openheid zorgt er voor dat de spreekkamer in Maarssen in de ochtenduren druk bezocht wordt. Hoewel hij veel activiteiten heeft in Nederland, en een groot correspondentie netwerk onderhoudt, blijft de pastoor getrouw aan zijn benoeming: "In Maarssen ligt mijn eigenlijke arbeidsveld, door mijn kerkelijke overheid mij aangewezen". Het is voor de pastoor een grote voldoening dat de borrel bij het kaarten en handeldrijven verdwijnt en dat het drankmisbruik in Maarssen daalt. Uit het parochieboek blijkt dat hij dit dalend drankgebruik een méér verheugend feit vindt, dan het droogleggen van de plassen in de omgeving van Maarssen.

Noden door de oorlog

Gedurende de Eerste Wereldoorlog krijgt Nederland te maken met vluchtelingen uit België. Er leefden felle discussies en debat. Ariëns betoogt dat vluchtelingen opnemen en een thuis bieden naastenliefde is en geeft zelf het voorbeeld door een gezin met zes kinderen onder te brengen in de pastorie. Ook biedt hij militairen die in Maarssen een ontspanningshuis zoeken, twee kamers in de pastorie aan en later het patronaat. Ook geeft hij aandacht aan het lot van kinderen uit Duitsland en Oostenrijk. De voortdurende oorlog laat ook in Maarssen sporen na in toenemende werkloosheid en armoede. De meest verstrekkende gebeurtenis in deze jaren is de oprichting van 'Charitas' in 1917. Hoofdzakelijk gesticht om te voorzien in de noden van arme mensen, kreeg het een veel omvattender taak. Aan 'Charitas' wordt opgedragen "leniging in stoffelijke noden,

hulp bij geestelijke nood, propaganda voor de Missie, en zorg voor de kerstversiering." Overtuigd dat vrouwen meer geschikt zijn om hulp aan armen en zieken te brengen, draagt hij deze taak op aan een groep vrouwen, wier leidster Cornelia Rutten, spoedig de bijnaam "Juffrouw Charitas" krijgt. Deze vereniging heeft steeds zijn grootste zorg gekend: "Geboren uit plaatselijke toestanden vat zij de viervoudige taak samen, die ik me had voorgesteld". De grote man der arbeiders vanuit Twente en Steenderen dacht bij zijn komst in Maarssen snel aan de oprichting van een plaatselijke Katholieke Werkliedenvereniging. In 1910 doet hij een poging en deze mislukt. Maarssen blijkt nog niet rijp daarvoor, zodat hij zich voorlopig tevreden moet stellen met een meer algemene organisatie onder de naam 'Katholiek Leven'

met om te beginnen 60 leden van met name boeren, middenstanders en burgerij. Zeven jaren later volgt een nieuwe poging, "die met het oog op herhaalde mislukte pogingen thans een verrassend resultaat oplevert, er zijn veel leden en het bestuur is ijverig", aldus het parochieboek. Geheel zijn pastoraat door blijft hem de bezorgdheid eigen voor de materiële positie van de arbeidersgezinnen. Naast het parochieboek gebruikt hij een huisbezoekboekje en hij tekent precies aan, hoe groot de inkomsten der gezinnen zijn en samen met de andere gegevens omtrent gezinssterkte, aanwezigheid van zieken of ouden van dagen, gehele of gedeeltelijke invaliditeit van de verdiener, vormt hij zich dan een beeld van de materiële situatie.

Naastenliefde en barmhartigheid

In Maarssen zijn de verhalen bekend van de naïeve pastoor, die altijd maar weer geld geeft aan de armen, ook als zelfs hij kan vermoeden dat hem een nood wordt voorgespiegeld. Tijdens zijn preken geeft hij voorbeelden,

hoe hij zijn werk van barmhartigheid bekijkt. "Wat moet ik geven aan een arme drommel, die om een cent komt aanbellen? Een cent? Hij is toch mijn broeder? Een dubbelte? Dan lijkt het er nog teveel op, dat ik hem iemand van minder allooi vind. Een kwartje? Dat gaat beter." Hij vertrouwt mensen, en is het eens met zijn bisschop Snickers, dat het beter is tienmaal beetgenomen te worden, dan één keer een echte arme aan zijn lot te hebben overgelaten. Gerard Brom beschrijft het verhaal hoe een van de armmeesters op een donderdagavond bij de pastoor op bezoek is. Een bekende bedelaar komt aanbellen. De pastoor doet een greep in zijn la en de armmeester schudt over zo veel onnozelheid het hoofd. "Gaat u morgen om twaalf uur in dat gezin een kijkje nemen, dan ziet u de karbonade op tafel staan." Ariëns protesteert tegen deze verdenking, maar vindt het de volgende dag zoals voorspeld. Het karbonadeverhaal op vrijdag is een standaardverhaal geworden over de goedgelovigheid van Ariëns. De pastoor heeft zijn redenen om goede werken te doen. Hij vindt dat het beter is te geven, dan de hand op de knip te houden. Ariëns ziet in elke vrager een bode van de Voorzienigheid, een ontmoeting met Christus. "Het is geen toeval, als je iemand ontmoet. De kans om iets goeds te doen wordt je dan toegestuurd. Oppassen om die genade niet te verwaarlozen," zo schrijft hij in zijn parochieboek.

Jan van Veldhuizen heeft in 1941 herinneringen opgeschreven rond pastoor Ariëns, die toegestuurd zijn aan biograaf Gerard Brom. Daaruit komt het volgende verhaal. "Het was in de winter en Ariëns, aldus een ooggetuige, fietste op de Rijksstraatweg. Hij had slechte handschoenen aan en zwaaide om beurten met hand en arm om warm te blijven. Daar staat een kermiswagen langs de weg met gebroken onderstel. Het paard is al uitgespannen, en de man staat erbij te kijken en krabt

zich achter de oren. Ariëns ziet het en stapt af. "Zo vriend, wat scheelt er aan?" De man vertelt het, waarop Ariëns vervolgt: "En wat zou dat gaan kosten?" De man vertelt dat het zowat tien gulden zal kosten en dat hij die niet heeft. Ariëns handelt onmiddellijk en geeft hem het geld. Hij is alweer weg met zijn fiets voordat de ander, een vreemde voor hem, zijn dank kan uitspreken."

Zorg voor het geestelijke

Ariëns is een vroom priester, die dagelijks de H. Mis leest, het brevier bidt, de getijden bidt, de rozenkrans bidt. Ariëns vernieuwt de liturgie al in 1908 met kerkelijke volkszang, eerst in het Nederlands, later in het Latijn. In juli 1918 voert hij de Stille Aanbidding van het H. Sacrament in en sticht het Genootschap tot Aanbidding van het H. Sacrament. "Wanneer mij iets voldoening heeft gegeven in mijn pastoraat, troost en opbeuring, dan is het geweest onze Stille Aanbidding". Op dagen dat er geen lof of biecht horen is, komen de mensen een half uur bidden. "Dit samenkomen voor het altaar is een der zegenrijkste instellingen in onze parochie", constateert hij met zekere trots.

Henry van Ooyen schrijft in zijn boekje 'Ariëns priester' dat er in Maarssen in de kerk

zogenoemde armenbanken stonden zonder knielplanken en leuningen. Ariëns moet van dit onderscheid niets hebben en laat andere banken maken, gelijk aan de andere, "zodat de armen ook fatsoenlijk kunnen knielen en zitten".

Tot de taken van een pastoor horen mislezen, biecht horen, preken, godsdienstonderwijs catechismusles, kinderen dopen, huwelijken sluiten, bij begrafenissen voorgaan, Eerste Communie. Die activiteiten krijgen altijd de voorrang in de agenda van de pastoor. Vaak

Ariëns 1914 Venlo
[Fotograaf: Maria Goossen]

Ariëns 1919 met toga Geheim Kamerheer vd Paus [Fotograaf: onbekend]

maakt hij aantekeningen. Alle preken staan in schriften, waardoor we ze nu bijna allemaal nog kennen. Hij besteedt veel werk aan zijn preken, en zet daarin voortdurend de liefde tot Christus en de naastenliefde centraal. Ariëns bidt zelf veel en leert zijn parochianen met eerbied het kruisteken te maken, en het Onze Vader en het Wees Gegroet Maria met bepaalde rustpunten samen te bidden.

Vorming van jong en oud

Ariëns zet zich speciaal in voor de godsdienstige vorming van de jeugd. Kinderen die hun catechismusles goed hebben geleerd krijgen een beloning. Ieder jaar deelt Ariëns prijzen uit aan de leerlingen die trouw de kindermis hebben bijgewoond. Tijdens deze bijeenkomsten staat midden in de klas een tafel vol met kerkboeken, rozenkransen en stichtelijke lectuur.

Naarmate pastoor Ariëns langer in Maarssen is, krijgt hij de indruk, dat de parochie inhoudelijk niet zo goed is als hij dat gewent had. Er kon geen zwakke plek in het parochieleven zijn, of hij stelde zichzelf daarvoor aansprakelijk. "Van de pastoor hangt alles af. Het is niet gemakkelijk een goed pastoor te zijn. Ik voel me erg bezwaard door de achteruitgang in geloof en Christelijke zeden".

Om deze ramp te keren voert hij in om achter in de kerk een boekenstalletje te plaatsen voor gratis publicaties, bijvoorbeeld van het Geert Grote Genootschap (opgericht in 1921). Hij zorgt dat er een Bibliotheek en leeszaal komt, en het boekenbezit daarvan heeft zijn bijzondere belangstelling. In 1921 is de 'Roomsche Sociëteit' opgericht, de praatavonden in de geest van Dr. Poels, "om meer band tussen de parochianen te krijgen". In 1923 richt hij de 'Derde Orde' van Sint Franciscus op, waarin hij zelf de leden godsdienstige en zedelijke lessen geeft. In 1926 volgt de oprichting van de 'Katholieke Kring' tegen de wassende invloed van het moderne heidendom, tot be-

houd van geloof, gericht op ieder in de parochie. Het huisbezoek had hem overtuigd, dat zoiets beslist noodzakelijk was. Hij schrijft: "Eigenlijk een Katholieke Kring: n.l. een Derde Orde plus een ring daaromheen, omdat onze Derde Orde te klein is en te weinig naar buiten kan optreden. We krijgen nu waarschijnlijk een kern van pl.m. 200 personen die een dam kan opwerpen tegen het moderne heidendom." Nog sterker drukt hij dit uit, letterlijk staat er in het parochieboek: "Om een verder afzakken naar het moderne heidendom te keren".

Afscheid van Maarssen

Sinds februari 1926 is Pastoor Ariëns bedlegerig, het wordt een vallen en opstaan de gehele zomer door. Hij heeft last van hart- en nierfalen. "Ik wil mijn gemeente niet tot last zijn", schrijft hij en in oktober vraagt hij eervol ontslag aan, dat hem door de Aartsbisschop verleend wordt. Op 10 november vertrekt hij naar het St. Jozef-

klooster te Amersfoort. Pastoor Ariëns is in Maarssen teruggekeerd na zijn overlijden op 7 augustus 1928. Zijn stoffelijk overschot wordt naar Maarssen gebracht, waar het op 11 augustus na een massaal bezochte uitvaartdienst in het gerenoveerde priestergraf wordt bijgezet.

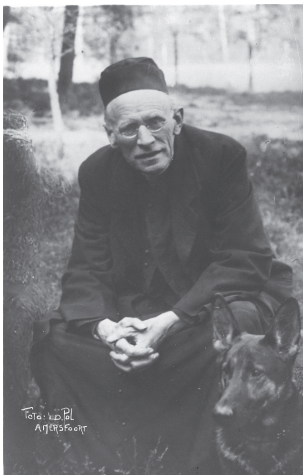
Gebruikte literatuur:

Henry van Ooyen, 'Ariëns priester', drukker-uitgever firma Joh. Roosenboom, Heerlen 1936.

Gerard Brom, 'Alfons Ariëns', Urbi et Orbi, Amsterdam, 1941, deel I en II.

Willem van de Pas, 'Alfons Ariëns - De apostel van de sociale rechtvaardigheid en van de klassenvrede in een door liefdeloosheid verdeelde wereld', De Lantaarn Utrecht, 1958.

Jan van Veldhuizen, 'Een Eeuw Heilig Hart Parochie Maarssen 1885-1985', uitgave in eigen beheer, Maarssen 1985.

Ariëns 1927 in Amersfoort met hond Frans
[Fotograaf: Van de Pol Amersfoort]

Kerk en zorg in gesprek in onzekere woelige tijden

Guus Timmerman is moraaltheoloog en zorgethicus, en werkzaam voor Stichting Presentie

Polarisatie, verruwing, steeds meer eisend gedrag tegenover dienstverleners en agressie tegenover hulpverleners, een opkomende 'dreigcultuur'... We hebben er in Nederland heel wat mee te stellen.

Op straat en de snelweg, in het parlement, in ziekenhuis en trein, langs sportvelden, en niet te vergeten op de sociale media. De laatste twee jaar, met de Coronamaatregelen en nu de plannen om de stikstofuitstoot terug te brengen, komt dat in een stroomversnelling. In zo'n situatie is de vraag: wie biedt perspectief, een visie? Wie stelt regels en houdt mensen daaraan? Wie geeft het goede voorbeeld?

Ethiek zit in de lift

Tegelijk zit ethiek, het nadenken over goed en kwaad, in de lift. In zorg en welzijn, in onderwijs, in de journalistiek, in commerciële bedrijven is er vraag naar ethici, beroepsnadenkers over goed en kwaad. In sommige ziekenhuizen en ouderenzorginstellingen noemen geestelijk verzorgers zich primair 'ethicus'. Aan kerken als leveranciers van ethiek wordt nauwelijks meer gedacht. Verticale vormen van ethiek zijn uit; naar horizontale vormen van ethiek wordt naarstig gezocht. Harry Kunneman roept op tot het zoeken en bestendigen van 'terpen' in het moeras. Geen 'hoge gronden' waar alles volgens de regels gaat en het leven verstikt raakt, maar ook geen 'moerassige laaglanden' waarin ieder het maar moet uitzoeken. Dat is de grote uitdaging voor professionals in zorg en welzijn, aldus Kunneman. In zorgorganisaties is enerzijds eindigheid en verlies volop

aanwezig, en worden anderzijds op allerlei plekken en momenten mensen geholpen, ondersteund en bemoedigd. Zij ondervinden er respect voor wie ze zijn en wat ze nog wel kunnen.

'Minsten der mijnen'

De geschiedenis van de zorg - waarmee ik zowel gezondheidszorg als sociaal werk bedoel - is in Nederland nauw verbonden met die van de christelijke kerken. Veel organisaties in zorg en welzijn zijn ontstaan op initiatief van kerken en geloofsgemeenschappen, en hadden tot voor een paar decennia terug een katholieke of protestantse identiteit. Daarvoor was de Bijbeltekst 'Wat je voor een van deze minsten der mijnen hebt gedaan, heb je voor mij gedaan' (Matteüs 25:40) vaak een belangrijke inspiratiebron. Dit is echter al enige tijd voorbij. Zorg- en hulpverleners van vandaag herkennen de mensen, voor wie zij zich inspannen, niet meer in dit 'minsten der mijnen'. Zorg- en hulpontvangers worden momenteel vaak 'cliënten' genoemd. Respect voor autonomie en gezamenlijke besluitvorming zijn in zorg en welzijn centraal komen te staan. Daar zijn ook goede redenen voor.

Om nog een andere reden klinkt 'Wat je voor een van deze minsten (niet) hebt gedaan, heb je voor mij (niet) gedaan' (vers 40 en 45) wrang. Namelijk vanwege het geweld tegen kinderen en jongeren in uit kerken en geloofsgemeenschappen voortgekomen instellingen wereldwijd. Vanwege alles wat kinderen en jongeren door werkers is aangedaan. Vanwege wat door leidinggevenden is genegeerd, nagelaten, verdoezeld, soms door intimidatie van ouders. Weegt het nog op

- vraag ik me bij weer nieuwe berichten wel eens af - tegen al het goede dat is gedaan? Al die inzet van religieuzen, leken en priesters voor zieken, armgemaakten, verlatenen, uitgesloten, arbeiders, inheemse volken? Al die inspanningen van oversten, leken-bestuurders, pastoors en bisschoppen? Godzijdank heeft Paus Franciscus de gaven en de moed oprechte excuses aan te bieden. Ik heb er goede hoop op dat hij er ook passende consequenties aan weet te verbinden.

Geweld

Inmiddels is ook duidelijk dat geweld tegen minderjarigen niet alleen binnen kerken en geloofsgemeenschappen voorkomt, maar ook binnen zorginstellingen die niet met kerken zijn verbonden, en binnen de sport. Geweld tegen vooral vrouwen vindt breder plaats, in de wereld van cultuur, dans, muziek, film bijvoorbeeld. Er is ook veel voor te zeggen om de manier waarop asielzoekenden en ongeregelde immigranten door overheidsinstanties in Nederland zoveel mogelijk worden ontmoedigd, geweld te noemen.

Hoe burgers die zich voor ondersteuning tot de overheid wenden, door diezelfde overheid worden tegemoet getreden: geweld. Hoe cliënten in zorg en welzijn zorg wordt onthouden, of beperkingen krijgen opgelegd omdat er geen ruimte of personeel is om ze goed te begeleiden, of van de ene naar de andere plek worden doorgestuurd: geweld.

Katholiek Sociaal Denken

Of het opweegt tegen het geweld weet ik niet zeker meer, maar mede door alle inzet voor kwetsbaren en het nadenken erover door katholieke christengelovigen heeft het Katholiek Sociaal Denken (KSD) zich ontwikkeld. Een denken waarin iedere mens telt, niemand voor zichzelf alleen leeft, je niet overneemt als de ander het met hulp ook zelf kan, en we voor elkaar zorgen. Het zijn de vier kernwaarden van het KSD: menselijke waardigheid, het gemeenschappelijk goede (het *bonum commune*), subsidiariteit en solidariteit. Met de encycliek 'Laudato Si' heeft Paus Franciscus op een vijfde kernwaarde gewezen, die hier nog weer onder

ligt: onze natuurlijk omgeving en onze verantwoordelijkheid daarvoor. Wat heeft dit Katholiek Sociaal Denken aan mensen van vandaag de dag nog te zeggen als de Rooms-Katholieke gemeenschap naast het prachtige werk dat ze heeft gedaan, ook zo ernstig heeft gefaald? Hier past mijns inziens grote terughoudendheid, en leren van wat is fout gegaan en fout gedaan. Daar komt bij dat de samenleving inmiddels drastisch is veranderd. De van oorsprong katholieke of protestantse identiteit van veel organisaties in zorg en welzijn heeft flink aan zeggingskracht ingeboet. Er zijn vele andere organisaties bij gekomen, met eigen visies, kernwaarden, projecten, methoden, evaluatiecriteria, enzovoort. In het Voorbereidend document van het Synodaal proces wordt de vraag gesteld: 'Hoe dialogueert de Kerk met en leert zij van andere maatschappelijke instanties: de politieke, economische, culturele wereld, het maatschappelijke middenveld, de armen, enz.?'.

Leren

Het gaat er dus niet alleen om hoe het KSD is in te zetten en verder te ontwikkelen, en met wie we daarin kunnen optrekken. Het gaat ook om te leren van bijvoorbeeld wat zorg- en hulpverleners vandaag de dag doen, meemaken en doorstaan. Van wat hen motiveert, inspireert en doet volhouden. Op allerlei manieren staan zowel wat ze doen als wat hen motiveert onder toenemende druk. Het gaat ook om leren van wat zorg- en hulpontvangers doorstaan, meemaken en doen. Leren van wat er voor hen op het spel staat. Denk aan slachtoffers van het toeslagenschandaal (ouders met, toen, jonge kinderen), *long covid* patiënten (waaronder zorgverleners uit de eerste twee 'golven'), jongeren met psychiatrische problematiek die thuis wonen (of op straat leven). Denk ook aan (aanstaande) ouders, zieken en ouderen die worstelen met vraagstukken omtrent het begin en het einde van het leven. Het is goed om algemene beginselen aan de praktijk voor te houden ('Gij zult niet doden!'), maar dat alleen helpt mensen onvoldoende. Denk aan mensen die op allerlei terreinen en telkens weer aan het

kortste eind trekken, maar bij bestuurders geen gehoor vinden. Zij zetten dan hun kaarten op politici die groepen van burgers tegen elkaar opzetten.

Opnieuw verbinden

Ik pleit ervoor dat de Kerk zich verbindt, zo nodig opnieuw, met mensen in organisaties van zorg en welzijn en met hun prangende kwesties. Dat Kerk vanuit die verbinding in gesprek gaat, in de eerste plaats om te leren en, alleen wanneer dat kan en gepast is, vanuit het KSD een eigen bijdrage te leveren aan het gesprek. Ik noem hieronder een aantal kwesties. Maar eerst over mijn eigen positie. Ik denk na en doe onderzoek naar zorgpraktijken in zorg en welzijn vanuit zorgethiek. Zorgethiek kijkt naar de wereld met het begrip 'zorg' in de betekenis van: praktijken die de wereld en het leven leefbaar houden. Zo bezien zijn gezondheidszorg en sociaal werk zorgpraktijken, maar ook schoonmaak, politiewerk en bestuur. Ook de democratie is een zorgpraktijk: daarin worden zorgverantwoordelijkheden verdeeld. Zorgethiek heeft zijn wortels in feministisch denken waarin onder andere de vraag wordt gesteld: wiens kennis telt en wiens kennis telt niet? Voor de vorm van zorgethiek waartoe ik mezelf reken, is een belangrijk uitgangspunt: de praktijk moet op een eigen morele noemer worden gebracht. Moraal hoeft niet van buitenaf de praktijk in te worden gebracht.

Prangende kwesties

Ik pleit ervoor dat Kerk en (moraal)theologie het gesprek zoeken, ten eerste, over waar professionals en organisaties in de praktijk tegenaan lopen. Bijvoorbeeld betreffende levensbegin en levenseinde, soms erg overtrokken verwachtingen van zorgvragers, en de vraag waarom sommige groepen mensen toch maar geen baat hebben bij alle voorzieningen op het gebied van zorg en welzijn.

'Gemeenschap'

Ten tweede, over 'gemeenschap', maar dan niet op de romantische manier van 'We

Drie foto's van beeldhouwwerk van Eric Claus (geb. 1936) in de Onze Lieve Vrouwetoren in Amersfoort (fotograaf: Guus Timmerman, 29 juli 2022). De "Pelgrimsdeur van Amersfoort", met een gestileerde Blauwe Mantelmadonna met veertien ruitvormige reliëfs op de mantel die de Zeven Vreugden en de Zeven Smarten van Maria uitdrukken als verzinnebeelding van het goed en het kwaad dat van alle tijden is (onthuld op 15 maart 2014). Twee beelden, in resp. de linker- en de rechter nis naast de deur, die de twee thema's van de Pelgrimsdeur verbeelden: de pelgrimage (de Vrouwevaart, sinds 1446, het Mirakel van Amersfoort) en het tijdens de Eerste Wereldoorlog onderdak bieden in Amersfoort aan Belgische vluchtelingen (19.000 vluchtelingen op 25.000 inwoners): links pelgrims op krukken en in een rolstoel; rechts een gezin op de vlucht (beide bijgeplaatst op 14 juni 2021).

zijn toch één grote (geloofs)gemeenschap? Iedereen mag erbij horen!’ Gemeenschap bestaat, maar valt ook voortdurend uiteen. Mensen mogen erbij horen, maar er worden ook altijd mensen buitengesloten. In de Kerk wordt soms wat al te gemakkelijk over gemeenschap gesproken, en te abstract wanneer het erop aankomt. Daarentegen wordt er in zorg en welzijn misschien wel te weinig over gemeenschap gesproken. Mensen moeten immers zelfredzaam zijn. Het zou leerzaam zijn om eens preciezer te kijken naar hoe gasten en gastmensen in een inloophuis gemeenschap stichten en gemeenschap onderhouden. Of hoe bewoners en zorgverleners in de huiskamer van een kleinschalige woonvorm voor mensen met dementie dat doen. Of kinderen, moeders en werkers in een buurtspeeltuin. Of kunstenaars, therapeuten en ondernemers in een bedrijfsverzamelgebouw. Met alle wrijving, in- en uitsluiting, wij/zij-denken en conflicten die daar bij horen.

Morele terughoudendheid

Ten derde, over hoe terughoudend te spreken over morele kwesties. Zodat wordt aangesloten bij het eigen morele aanvoelen van professionals en leidinggevenden en van patiënten, cliënten, bewoners en pupillen. Zodat hun morele intuïties mee tellen, ook als er kritische vragen bij te stellen zijn. Dit geldt zowel voor de Kerk, die in de kwestie van het misbruik schromelijk te kort is geschoten, als voor de ethiek, die moraliteit niet naar de praktijk toe hoeft te brengen. ‘Moraal uitstellen ten behoeve van de moraal’, zoals mijn leermeester Frans Vosman, zaliger gedachtenis, placht te zeggen.

Als je niks kunt doen

Ten slotte, over wat je kunt doen als je niks kunt doen. Als de ziekte niet te genezen, het probleem niet op te lossen, het lijden nauwelijks te verlichten, het leven niet draaglijk te maken is, wat kun je dan doen? Hoe kun je dan nog van betekenis zijn? Als naastbetrokkene, als professional, als vrijwilliger vanuit de parochie? In ieder geval door nabij te blijven en de ander niet te verlaten. Misschien niet met woorden te

troosten, maar wel met aanwezigheid, met tot-wederzijds-verstaan-luisteren. Vanuit de overtuiging dat de ander de moeite waard is, er mag zijn, tot de gemeenschap der levenden behoort - ook als dat voor die ander niet per se meer hoeft. Daarover hebben we vanuit het KSD, maar vooral ook vanuit de diaconale en sociale inzet van veel kerken, geloofsgemeenschappen en christengelovigen, veel te zeggen. De vraag hoe je van betekenis kunt zijn, geldt in het bijzonder met betrekking tot ‘overlevers’. Mensen die, zoals Vosman in zijn afscheidsrede beschrijft, in hun leven voortdurend met ‘steilte’ te maken hebben. Een steilte waar ze tegenop moeten, zonder ooit boven te geraken. Ze moeten ‘door doen’, terwijl vallen, gevallen-zijn en kaduuk-zijn onvermijdelijk zijn. Tegelijk, zegt Vosman, herkennen overlevers tot wie zij blijken te behoren. Ze hebben ook een eigen repertoire aan mogelijkheden om de steilte op te gaan en ‘door te doen’. Overlevers behoren vaak tot de categorie mensen voor wie een afzonderlijke interventie of een specifiek beleid het verschil niet maakt.

Agenda

Het Katholiek Sociaal Denken, gelouterd door het falen van de Rooms-Katholieke gemeenschap, in gesprek met een politieke zorgethiek die praktijken op hun eigen morele noemer brengt, daarvoor stel ik hierboven gespreksonderwerpen voor. Omwille van een herbergzame samenleving, ook voor ‘overlevers’ en de ‘minste der mijnen’.

Harry Kunneman, *Het belang van moreel kapitaal in zorg en welzijn*, Stichting Paul Cremerslezing 2012. https://www.leeuwendaal.nl/wp-content/uploads/2015/01/Cremerslezing_25-april_2012.pdf.

Frans Vosman, *Overleven als levensvorm: Zorgethiek als kritiek op het ideaal van het ‘geslaagde leven’*, Afscheidsrede Universiteit voor Humanistiek 2018. https://www.uvh.nl/uvh.nl/up/ZwlpelxJsifB_Frans_Vosman_-_Afscheidsrede.pdf.

Heer, leer ons bidden Deel II

Gerard Groener is emeritus supervisor Katholieke Universiteit Utrecht

Zijn leerlingen vragen Jezus: “Heer, leer ons bidden”. Zij vragen niet: geef ons een gebed dat we uit ons hoofd kunnen leren en opzeggen, maar: leer ons bidden. Jezus antwoordt: als je wilt bidden, doe het dan in deze geest...

Tot God, onze Vader, bidden in de geest van Jezus. Daar wil deze serie over het Onze Vader je bij helpen. Het eigenlijke werk moet je zelf doen: je open stellen, luisteren, ontvangen en bidden. In het tweede deel van het Onze Vader worden we met beide benen op de grond gezet. We vragen God zich te bekommeren om onze zaken. We hoeven ons niet te schamen voor onze noden en gebreken, in tegendeel.

Geef ons heden ons dagelijks brood

Jezus begint met het naakte bestaan: zonder eten geen leven. Het gaf mij een ongemakkelijk gevoel toen ik de eerste keer bad “geef ons vandaag het brood dat we nodig hebben.” Dat gevoel is eigenlijk nooit meer helemaal weggegaan. De meesten van ons hebben meer

te eten dan we nodig hebben. Maar miljoenen mensen dreigen te sterven van honger. En dichterbij huis: zonder voedselbank komen veel mensen niet rond.

Nu bidden we niet ‘geef mij’ maar ‘geef ons.’ We bidden mee met de mensen die smeken om voedsel. We bidden voor mensen die roepen en bidden om brood. Maar toch... ik sta niet in hun schoenen. In de parabel van het laatste oordeel gaat de Heer wel in hun schoenen staan: “Ik had honger en jullie hebben mij (niet) te eten gegeven. Ik had dorst en jullie hebben mij (niet) te drinken gegeven.”

Probeer je te realiseren hoe jij verbonden bent met mensen die niet te eten hebben. Wat roept de schrijnende ongelijkheid in de wereld bij je op? Wat kun je zelf doen? Wat wil je onze Vader in de hemel vragen?

Ons dagelijks brood

‘Het brood dat we vandaag nodig hebben’: daarmee herinnert Jezus ons aan het manna in de woestijn. Er is geen eten. Honger dreigt, met als gevolg opstand tegen Mozes en tegen God. Dan geeft God het manna als dauw in

de morgen, elke dag weer. Het voorschrift is: “De mensen moeten er elke dag op uitgaan om net zoveel te verzamelen als ze voor die dag nodig hebben. Daarmee stel Ik hen op de proef: Ik wil zien of ze zich aan mijn voorschriften

Samen bidden we het Onze Vader
[Foto: Parochie Johannes de Doper]

Onze Vader

Onze Vader
[Foto: Parochie Mariavlucht]

houden.” Kunnen we tevreden zijn met wat we hebben en krijgen, of worden we als die dwaze rijke man uit het evangelie, die zijn oogst verzamelt in schuren, maar vergeet dat het doodskleed geen zakken heeft? Hij kan niets meenemen. Het manna in de woestijn was noodzakelijk en onmisbaar voedsel. Maar door die nadruk op de dagelijkse portie is het ook een opvoeding tot verantwoordelijkheid naar medemensen en een opvoeding tot Godsvertrouwen.

Opvoeding tot Godsvertrouwen

Zoals een baby dagelijks vertrouwt op de zorgende liefde van zijn moeder. “Als jullie niet worden als kinderen...” Jezus raadt ons die houding aan: “Maak je geen zorgen over de dag van morgen, want de dag van morgen zorgt wel voor zichzelf.” Wij proberen ons vaak tegen alle mogelijke risico’s in te dekken. Wat is daarbij verstandig en wat hindert ons juist om echt in het heden te leven, ‘als de lelies op het veld en de vogels in de lucht’? Godsvertrouwen zit ook in ons gewone dagelijkse leven. Biddend leven is vooral: aandachtig leven. Dan zien we wat het leven ons biedt, aan vreugde en verdriet. Dan kan ik met een bekende acclamatie zingen: “Geef mij terug de ogen van een kind, dat ik zie wat is... en mij toevertrouw... en het licht niet haat.”

En dan is er nog iets

“Een mens leeft niet van brood alleen, maar van elk woord dat komt uit de mond van God,” zegt Jezus wanneer honger naar brood alles bepalend dreigt te worden. Gods woord is even noodzakelijk voor onze ziel als brood voor ons lichaam. Voor ons christenen is er nog meer te ontvangen: Gods woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond. Als

het levende brood geeft Hij zich aan ons in de communie. Om stil van te worden en onze hand in dankbaarheid te openen.

We worden uitgenodigd ontvangers van Gods woord te worden, ons open te stellen voor ‘de opvoedkunde van God’. Neem rustig de tijd voor bovenstaande gedachten. Bid tot slot met aandacht het Onze Vader, met de tekst die je het meest dierbaar is.

Vergeef ons onze schulden

Onze eerste levensbehoefte is eten en drinken. Zonder voedsel gaan we dood. Onze tweede behoefte is leven met anderen. Zonder anderen kwijnen we weg. Leven is altijd samenleven: thuis, in de buurt, in de geloofsgemeenschap, in het dorp, in het land. Maar wat als het hier mis gaat? Daarover gaat de bede om vergeving.

Omdat geen mens volmaakt is, zullen we te kort schieten naar anderen. Wat we hadden moeten doen of laten naar anderen hebben we niet gedaan. Dat gaat niet zozeer om het overtreden van een wet, maar om een tekortschieten in aandacht of in een ander onrecht doen. Er komt een kink in de kabel van onze verbondenheid en onderlinge afhankelijkheid. Bij elkaar in het krijt staan voelt ongemakkelijk. We voelen dat als schuld. We kunnen ons ook schamen. Onze onderlinge verbondenheid komt in de knel.

Daar kunnen we alleen uit komen als de één erkent wat hij of zij fout deed, én als de ander je dat kan vergeven. Dan wordt je relatie weer vrij en liefdevol. Voor nieuwe toekomst ben je afhankelijk van elkaar.

Twee benaderingen

Jezus zet twee benaderingen tegenover elkaar. Je kunt eisen waar je recht op hebt. Dan wordt het: “oog om oog, tand om tand”. Dat is vergelding. Jezus pleit voor een andere weg, de weg van de barmhartigheid. “Wees barmhartig zoals jullie Vader in de hemel barmhartig is.” God laat zijn zon schijnen voor goede en voor slechte mensen. Het is dus: vergeven of vergelden. Die twee kunnen niet samengaan. Als de ander bij mij in het krijt staat is er maar één weg naar gezamenlijke toekomst: onvoorwaardelijke vergeving. Als wij onze fouten niet erkennen en als we elkaar

niet vergeven, blijven we vastgeklonken aan wat ooit gebeurde, aan het verleden. Vergeven maakt de weg vrij naar nieuwe toekomst. *Wat zijn je eigen ervaringen in je leven met schuld en vergeving? Ervaringen dat het goed kwam. Ervaringen die nog steeds pijn doen. Hoe is het nu?*

Zoals ook wij hebben vergeven

“Vergeef ons onze schulden, zoals ook wij hebben vergeven die ons iets schuldig was.” Het evangelie van Mattheus benadrukt dit nog eens in de eerste zin die volgt op de tekst van het Onze Vader: “Want als jullie anderen hun misstappen vergeven, zal jullie hemelse Vader ook jullie vergeven. Maar als jullie anderen niet vergeeft, zal jullie Vader jullie misstappen evenmin vergeven.”

Hoe zit dat nu: houdt God niet onvoorwaardelijk van ons? Moeten we eerst Gods liefde verdienen? Dan is het toch geen onvoorwaardelijke liefde? Dat zou tekort doen aan de liefde van God, onze Vader.

Verderop in het evangelie van Mattheus vertelt Jezus een parabel over een knecht die zijn heer een enorm bedrag schuldig is. Hij smeekt om genade en zijn heer scheldt hem alles kwijt. Hier herkennen we onze hemelse Vader. Maar als de knecht buiten komt en een collega ziet die hem een klein bedrag schuldig is, eist hij direct alles terug. Dan roept zijn meester hem terug en zegt: ‘Jij lelijke knecht, alles heb ik je kwijtgescholden. Had jij dan ook geen medelijden moeten hebben met je medemens die jou iets schuldig is?’

Als wij alles aan God verschuldigd zijn, als ons hele bestaan een gave is van God, kun je

dan geen ruimte maken in je hart en in je gedrag naar een medemens die bij jou in het krijt staat?

Daarom zegt Jezus: “Wees barmhartig zoals jullie hemelse Vader barmhartig is.” En over vergeving: niet zevenmaal, maar zeventig maal zevenmaal. We worden uitgenodigd om te laten zien dat we kinderen van God zijn. De eerste brief van Johannes zegt het treffend: “Wie zijn broeder die hij ziet niet liefheeft, kan God niet liefhebben die hij nooit heeft gezien”.

Vergeven is: liefde beoefenen

Als wij ons de barmhartigheid van God eigen maken, dan begint Gods koninkrijk op aarde. Die barmhartige liefde van God wordt ons altijd aangeboden. Misschien te gewoon gezegd: zoals elektrische stroom beschikbaar is thuis. We hoeven alleen maar de schakelaar om te zetten om licht te krijgen. Als we gekrenkt zijn, verdrietig of boos, is dat niet gemakkelijk. Maar als het ons lukt om te schakelen, worden we barmhartig zoals onze hemelse Vader barmhartig is.

Eerder in het Onze Vader baden we “laat uw wil gedaan worden op aarde zoals in de hemel”. Nu bidden we dat wij op aarde doen zoals God in de hemel doet.

Laten we de tijd nemen om de onvoorstelbare liefde van God tot ons te laten doordringen. Wat betekent dat voor mij? Zou dat misschien gevolgen kunnen hebben voor mijn houding en optreden naar anderen, ook als ze mij gekwetst hebben? Bid ten slotte in alle rust met aandacht het hele Onze Vader.

Het Onze Vader bidden
[Foto: Parochie Licht van Christus]

Onze Vader...

De serie teksten van ‘Heer leer ons bidden’ zijn in afleveringen verschenen in het blad van de geloofsgemeenschap in Harmelen, ‘BIJBavo’, 6(2021)5, juli en daaropvolgend tot en met zomer 2022. ‘Diakonie & Parochie’ publiceert in deze jaargang delen. De gehele tekst is te downloaden op www.rkdiaconie.nl.

Liefde als rode draad

Karin Bornhijm is diaconaal medewerker bisdom 's-Hertogenbosch

De titel *'Liefde als rode draad'* sprak me erg aan, maar de ondertitel van dit boek: *'Historische gestalten van caritas en kerkelijke armenzorg'* deed mij vermoeden, dat ik een dik en zwaar wetenschappelijk werk in handen zou krijgen.

Tot mijn verrassing bleek dat niet zo te zijn. Het boek telt 'slechts' 210 pagina's en brengt op een toegankelijke wijze de geschiedenis van diaconie en kerkelijke armenzorg in beeld. Het is geschreven door Jan Maasen. Aan het einde van zijn decennialange loopbaan op het terrein van de diaconie werd hij in de gelegenheid gesteld om negen artikelen van zijn hand te bundelen, aan te vullen en te actualiseren en als boek uit te geven. Deze artikelen waren eerder gepubliceerd in *'Diakonie & Parochie'*. Het resultaat is een verrassend rijk en handzaam boek, waarbij het onvermijdelijk is, dat het boek door de grote tijdspanne hier en daar wat fragmentarisch is.

Fundament

Aan het begin van het boek wordt stilgestaan bij de termen 'caritas' en 'diaconie': twee begrippen waarover je lang kunt discussiëren. Er wordt geen stelling genomen in dit discours, en er wordt een verhelderend beeld geschetst van het gebruik van de begrippen door de tijd heen én in oecumenisch perspectief. Mede door de encycliek *'Deus Caritas Est'* (2006) is het katholieke begrip 'caritas' - als aanduiding voor het

diaconaal handelen - bezig aan een opleving. De encycliek laat indringend zien hoe wezenlijk het beoefenen van naastenliefde is voor het kerkzijn.

Daarnaast wordt aan het begin van het boek ingegaan op de vraag: 'Waarom helpen we de armen en of de mens in nood?'. Het is een fundamentele vraag voor iedere christen - ook vandaag. De antwoorden op deze vraag, die uit de geschiedenis naar voren komen, maken duidelijk dat motivaties en onderliggende vragen van alle tijden zijn. In die zin is er de afgelopen 2000 jaar niets nieuws onder de zon! Natuurlijk is er de vreugde van het geven en natuurlijk worden mensen soms gedreven door de eer en het aanzien, dat men verkrijgt door het doen van goede werken. Hoewel afscheid genomen is van 'het verkrijgen van een plekje in de hemel' als motivatie, zijn ook in onze tijd mensen religieus gemotiveerd om te helpen omdat ze geïnspireerd zijn door het voorbeeld van Jezus en door Gods liefde. Kleurrijke illustraties over de werken van barmhartigheid (Mat. 25) met korte toelichtingen verlichten de hoofdstukken door het hele boek.

In vogelvlucht

In zeven hoofdstukken wordt een historisch overzicht gegeven van de ontwikkeling van de diaconie. Het is niet alléén een historisch overzicht; het geeft inzicht in hoe zaken historisch gegroeid zijn. Hierbij worden drie modellen onderscheiden: de individuele naastenliefde, de caritas vanuit

de lokale (bisschops-)kerk en de gemeenschappelijk verzorgde armenzorg vanuit de kloosters.

De eerste christengemeenten onderscheidden zich van de mainstream maatschappij door de naastenliefde voor elkaar: in de context van de oudheid was het een innovatie om zo liefdevol de zorg voor elkaar te hebben. Met de groei van de kerk in de eeuwen die erop volgde, groeiden ook de macht en de rijkdom, en tegelijkertijd was de armenzorg toevertrouwd aan de bisschop. Met onze ogen van de 21ste eeuw kijken we vaak onbegrijpelijk naar hoe deze rijkdom zich kon verhouden tot de opdracht tot naastenliefde. Met de opkomst van het protestantisme veranderde de organisatie van de diaconie weliswaar, maar het bleef een complex en diffuus landschap. Pas in de 20ste eeuw institutionaliseerde de armenzorg en vond de overgang plaats naar maatschappelijk werk vanuit de overheid. Deze overname van de zorg heeft weliswaar veel goeds gebracht, maar kent ook een keerzijde: de zorg werd minder flexibel, er moet meer gecontroleerd worden en de motivatie voor de hulp wordt gereduceerd tot alleen een economisch vraagstuk. De kerken kunnen daarentegen sneller en flexibeler inspelen op armoede, die zich onder de maatschappelijke radar bevindt, omdat niet de controle maar het geloof en het vertrouwen voorop staan. Op allerlei creatieve wijzen kan de juiste hulp op de juiste tijd bij de juiste mensen terechtkomen. Diaconie en armenzorg is immers iets van onvoorwaardelijke overvloedigheid zoals Gods liefde is! Zouden we het aandurven om als kerken radicaal uit te delen en zo Gods liefde zichtbaar te maken? Het is iets om verder over na te denken. Vanuit deze geschiedenis zijn er vele herkenbare dilemma's, die van invloed zijn geweest op de wijze waarop diaconie en armenzorg georganiseerd werd, en of die bepalend zijn geweest voor het beleid van een instelling. Zoals bijvoorbeeld de vraag: 'Geven we alleen aan onze eigen mensen of ook aan anderen of aan iedereen?' Het is ook in onze tijd een actueel vraagstuk. Mede door de vele concrete voorbeelden

krijg je inzicht in de huidige positie van de diaconie in parochies en van de parochiële charitas instellingen (PCI'en).

Naar de toekomst

Tot slot wordt een beschouwing gegeven over hoe de caritas en diaconie tijdens de coronapandemie een heel eigen gezicht hebben gekregen, hetgeen tot herbezinning leidde. Wat de blijvende invloed hiervan is, zal de komende jaren blijken. Het is in ieder geval verrassend te ontdekken dat de vragen met betrekking tot de diaconie en caritas van alle tijden zijn en steeds binnen de eigen context gezocht is naar het beste antwoord. Voor ons anno 2022 is het dan ook de vraag wat we vanuit het verleden kunnen leren. Het boek *'Liefde als rode draad'* zet aan tot nadenken over de diaconie in de eigen parochie, maar ook in het persoonlijke leven. Laten we ons leiden door het tekort en de krimp in de parochie of door wat er wél is en het daarmee in vreugde de dingen doen, die binnen ons vermogen liggen? Kan een diaken een liaison zijn voor de diaconie, zoals de suggestie in het boek opklinkt? Waar liggen de kansen om de diaconie terug te brengen in het hart van de kerk?

Voor diaconaal medewerkers in parochies en bisdommen, maar ook voor diakens heeft het boek een schat aan inzichten. De toegevoegde literatuurlijst biedt voldoende aanknopingspunten om over dit onderwerp door te lezen. Ik ben blij dat Jan Maasen voor zijn pensionering zijn rijke kennis en ervaring met dit boekje heeft doorgegeven aan iedereen die werkzaam is op het diaconaal terrein.

<https://www.bisdomdenbosch.nl/>
Jan Maasen, *'Liefde als rode draad. Historische gestalten van diaconie en kerkelijke armenzorg'*, Adveniat Amersfoort, 2022, ISBN 9789493279209, 210 pag. € 19,99

Adam Smith meets Saint Augustine

Ontmoeting op het grensvlak van economie en theologie

Henk Meeuws is theoloog en onderzoeker diaconie

We beleven verontrustende tijden: covid, oorlog, voedsel-, energie-, milieu-, klimaat-crisis... Tegelijk gebeuren er wonderlijke zaken, bijvoorbeeld in de wereld van business en economie.

Sedert 2006 herbergt Nyenrode Business University de leerstoel *Business Spirituality*. Sinds 2019 huisvest de Erasmus University een *Erasmus Economics and Theology Institute* - je hoort de Poortwachters der Empirische Ratio verbijsterd tandenknarsen. Over het hoe, waarom en waartoe van dit initiatief doen econoom Lans Bovenberg en theoloog Paul van Geest een leerzaam boekje open in *'Kruis en Munt. De raakvlakken van economie en theologie'* (K&M).

Theologie en economie

In de Inleiding en het eerste deel van K&M (hs. 1-3) vertelt Van Geest hoe het tot deze wonderlijke hedendaagse ontmoeting tussen modern economisch denken en oude theologische reflectie gekomen is. Ooit was God in beginsel de baas in economische praktijk en reflectie. Gaandeweg ontwikkelde de economie zich als autonoom handelen en denken, *'etsi Deus non daretur'* (alsof er geen God is). Naarmate zij zich profileerde als waardenvrije empirische wetenschap werd theologie voor economen tot esoterisch gebazel of zelfs gevaarlijke 'ideologie'. Zij zelf zochten vaste grond in het empirische model van de rationele 'homo economicus': de mens die met "consistente preferenties vanuit eigenbelang doelgericht handelt in situaties van schaarste en een onbeperkt cognitief vermogen heeft". Recentelijk begint dit economisch mensbeeld af te brokkelen: de

homo economicus blijkt een irreële constructie t.b.v. economische analyse. Relationale en Gedragseconomie voeren aan dat t.b.v. de reflectie op economische processen 'een rijkere taal' ontwikkeld moet worden, een taal die concepten als 'gratuïteit', 'vertrouwen', 'moraliteit in drijfveren en intenties' toestaat. Daarom zoeken economen (weer) verbinding met de mens- en geesteswetenschappen. Hier komt m.n. de ontmoeting met theologie in het vizier: zij zou bij uitstek een bijdrage kunnen leveren aan die 'rijkere taal'. K&M presenteert een pleidooi voor samenwerking tussen economen en theologen dat ertoe dient het beeld van de homo economicus "beter te laten aansluiten op het weerbarstige en onvolmaakte verschijnsel dat de mens in werkelijkheid is".

Economie en theologie

In deel twee van K&M (hs. 4-7) onderzoekt Bovenberg vervolgens vanuit de optiek van de Relationale

Economie welke noties wezenlijk zijn voor een realistischer mensbeeld in de economie. Achtereenvolgens bespreekt hij: economie als samenwerkingskunde, vertrouwen in wederkerigheid, de mens als relationeel wezen, kwetsbaarheid, waarden als kenvermogen, de betekenis van persoonlijke / sociale / ethische waarden, het intrinsieke verband tussen zelfliefde en naastenliefde, leiderschap als sleutel tot integratie van waarden in de economie. "Leiderschap dat past bij de uitdagingen waarvoor de economie vandaag staat, vraagt om de waarden van commitment, kwetsbaarheid en vertrouwen. Dat zijn relationele begrippen waar theologen al heel lang over hebben nagedacht" - zoals trouwens over nog meer in de economie belangrijke kwesties. In het

derde deel van K&M gaat het over de concrete bijdrage van de theologie aan de gezochte 'rijkere taal' die de economie mogelijk kan helpen haar analysekader te verbreden.

Geen economie zonder theologie

In dit derde deel laat Van Geest er geen misverstand over bestaan: de theologie is niet slechts van mogelijk nut, zij is "onontbeerlijk ... bij het verrijken van noties in de economie" (hs. 8). In dit kader behandelt hij enkele recente economische publicaties met aanzetten voor een 'theologische economie of een economische theologie'. Hij verdiept vanuit Augustinus' genadetheologie de notie 'gratuïteit' in L. Bruni's studies over economie en gemeenschapsvorming. Hij belicht Bart Nootebooms reflecties over het wezenlijk belang van 'vertrouwen' in de economie vanuit o.m. Augustinus' beschouwingen over *'pistis' / 'credere'*. Hij bespreekt de betekenis van Augustinus' gedachten over de wisselwerking tussen onvolwassen angst voor straf (*timor servilis*) en zuivere liefde (*amor castus*) voor het door S. Bowles gesignaleerde verschijnsel dat de homo economicus zich ook in ethisch opzicht berekenend opstelt ten eigen bate. Vervolgens beziet Van Geest drie economische noties in het licht van de theologie-geschiedenis (hs. 9). De Gedragseconomie toont aan, dat de menselijke ratio beperkt is (*bounded rationality*); dat de mensen evenzeer beperkt zijn in hun vermogen ethisch verantwoord te kiezen te maken (*bounded morality*); dat zij bovendien bij het nemen van beslissingen vaak onvoldoende zelfbeheersing en wilskracht bezitten om onderbuikgevoelens te weerstaan (*bounded willpower*). Deze drie noties worden uitgediept en verrijkt aan de hand van theologische ideeën (opnieuw van m.n. Augustinus) uit de traditie van de negatieve theologie over het ondoorgrondelijke Mysterie God, de verhouding denken - gevoel, de liefde als kenbron; over schuld en boete, biechtspiegels, hulp bij gewetensonderzoek; over vrije wil en genade; over het verband tussen geluk als economische grootheid en matigheid als theologale deugd...

Naastenliefde en zelfliefde

In de gezamenlijk geschreven Epiloog ronden

de auteurs af. Naastenliefde en zelfliefde bepalen en bevruchten elkaar - zie Mattheus, Marcus, Augustinus en Adam Smith. Theologie en economie zijn compatibel, 'kinderen van dezelfde vader'. De theologische reflecties over de goddelijke deugd 'hoop' vormen een Fundgrube voor economen die hun referentiekader willen verbreden. Wie grensoverschrijdend wil denken moet zeker dit boek lezen. Ik ben een hoop wijzer geworden over Adam Smith v.v. en Augustinus v.v.. Hoewel: wat de auteurs over de dialectiek van zelfliefde en naastenliefde schrijven, is erg kort en bondig: "Zo mobiliseert eigenliefde de matigende krachten van de naastenliefde". Dat zou ik nog wel eens willen bespreken met de CEO van Goldman Sachs. Amper een jaar na de bankencrisis (Lehman Brothers viel om, Goldman Sachs werd gered door overheidssteun) keerde zijn bank miljarden aan bonussen uit. Volgens hem was dat niet alleen goed werk ('wij scheppen welvaart'), maar zelfs *"Gods Work"* (Sunday Times, 2009). Keert dus niet slechts de theologie maar God zelf terug in de economie? In de tekst staan enkele fouten, soms resultaat van digitaal knip- en plakwerk: meervoud - enkelvoud, woorden teveel / te weinig, kleuraanduiding bij enkel grijs tinten, verkeerde paragraafvermelding 7.2. i.p.v. 2.2. (127). Soms staat er m.i. niet wat er zou moeten staan. Heb ik inderdaad Adam Smith aan mijn zijde als ik zeg dat een relationeel mensbeeld "een naïef geloof in de goedheid van de mens impliceert" (166)? Betekenen zelfbeheersing en wilskracht inderdaad het "onvermogen" om rationele afwegingen bepalender te laten zijn dan onderbuikgevoel? (178). Welke correlatie bevestigt Augustinus nu wel of niet op p. 195? Eind goed, al goed: een omvangrijke literatuurlijst en register van personen en begrippen sluit K&M zeer prettig af.

Lans Bovenberg en Paul van Geest, *'Kruis en Munt. De raakvlakken van economie en theologie'*, Kok Boekencentrum Utrecht, 2021, ISBN 9789043533829, 255 pag., € 20,00.

Agenda & weetjes

De Bisschoppenconferentie heeft in het najaar 2020 besloten tot de oprichting van het *Officium Caritatis*.

Dit Officium Caritatis zet de activiteiten van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad voort, waaronder de uitgave van het tijdschrift *'Diakonie & Parochie'*. De wijzigingen zijn op 1 januari 2021 ingegaan. Als redactie voor het tijdschrift functioneert het trio Hub Crijns, Jan Maasen en Hans Oldenhof.

De Ariëns Lezing 2021 door Dr. Chris Dols *'Van League of the Cross naar Kruisverbond. Kardinaal Henry*

Manning als inspiratiebron voor de drankbestrijder Alphons Ariëns', gehouden op 24 april 2022 is terug te zien op <https://youtu.be/PcE46XRK77M>.

De Vredesweek 2022 is van 17 t/m 25 september 2022. In deze week

worden er door het hele land honderden activiteiten georganiseerd rondom het thema 'Generatie Vrede': van filmavonden tot festivals, van maaltijden tot masterclasses, van vieringen tot debatten. Honderden verschillende lokale activiteiten komen samen in één nationale Vredesweek. Lees verder op: <https://vredesweek.nl/>. Hier staat het landelijke programma, tips om zelf te doen, voorbeelden van activiteiten in het land.

De Werelddag voor Migranten en Vluchtelingen wordt vanaf 2019 op

de laatste zondag van september gevierd. De dag is ingevoerd door Pius X in 1914 bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Dit jaar viert de wereldkerk de 108ste dag.

Het thema is: 'Bouwen aan de toekomst met *migranten en vluchtelingen*'. <https://rkdocumenten.nl/toondocument/8613-bouwen-aan-de-toekomst-met-migranten-en-vluchtelingen-nl/?idCode=1.1>

Ton Crijnen en Ina Herbers schreven een nieuw boek over de priester politicus en dichter Herman Schaepman

(1844-1907), tijdens zijn leven een belangrijk leermeester en inspirator van Alphons Ariëns (1860-1928). Wie de opvattingen van Herman Schaepman uit de bronnen bekijkt, ontdekt dat sommige nog steeds bruikbaar zijn voor het helpen oplossen van onderdelen van de huidige maatschappelijke problematiek. Neem zijn kritische uitlatingen over het antisemitisme en het populisme, fenomenen die in de tweede helft van de negentiende eeuw al sterk in opkomst waren en ruim honderd jaar later nog uiterst actueel zijn. Lang voor het nazibewind de massamoord op de joden uitvoerde, waarschuwde Schaepman dat jodenhaat tot moordlust kan leiden en bestreed hij openlijk alle vormen van antisemitisme: negatieve verhalen in de pers, discriminatie op het werk, ophitsende uitingen van politici. Daarnaast had Schaepman het negatieve gevolg van populisme - 'een ontaarde democratie' - eveneens in het vizier. Dat geldt evenzeer voor de genadeloze bijwerkingen van het kapitalisme. Hij vond dat de werknemers die op eigen kracht moesten aanpakken. Op deze drie belangrijke thema's wordt Schaepmans gelijk nog dagelijks bevestigd. Ton Crijnen en Ina Herbers, *'Een groot emancipator. Mgr.dr. Herman Schaepman, politicus en dichter (1844-1903)'*, Valkhof Pers Nijmegen, ISBN 978 90 5625 531 2, 664 blz., gebonden, Prijs € 45,00. Het boek is vanaf medio september 2022 leverbaar.

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Officium Caritatis, een diaconale dienst van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Officium Caritatis vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar. De abonnementsprijs blijft ook in 2022 voor een hele jaargang € 30,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Officium Caritatis
NIEUW ADRES: Postbus 13049, 3507 LA Utrecht
E-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee:

Erik Borgman, Karin Bornhijm, Hub Crijns, Gerard Groener, Vincent de Haas, Ellen Hogema, Corine van der Loos, Jan Maasen, Henk Meeuws, Harry Notermans, Bennie Oude Maatman, Wim Piels, Guus Timmerman, Victoria Twist.

Redactie: Hub Crijns, Jan Maasen, Hans Oldenhof

Eindredactie: Hub Crijns

Foto omslag: Vrijwilliger van www.bijbelsetuininhooddorp.nl

Redactie en uitgever: Officium Caritatis, Utrecht

Opmaak: Van Eck Tekst&Design

Druk: Drukkerij Roggeband & Accuraat Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Nood leert helpen

Hub Crijns 19 augustus 2022

In ons mooie land
lijkt niets aan de hand.
Wie goed doet,
goed ontmoet.

Maar wat met al die hongerigen hun vragen?
Ze horen dagelijks hun magen knagen.
“Honger komt in ons land niet voor!”
Maaltijdprojecten gaan even goed door.

Maar wat met al die dorstigen hun last?
Ze zitten gevangen in hun driftenbast.
Als ze ten einde raad om hulp vragen
kunnen ze op de wachtlijst gaan klagen.

Maar wat met al die mensen zonder kleren?
Ze hebben geen reserves om het tij te keren.
Er zijn winkels zat, met alle hun ego held,
maar deze mensen hebben onvoldoende geld.

Maar wat met al die vluchtelingen te doen?
“Ze komen hier voor werk, woning en poen.”
We maken geen plaats voor al die mensen
ondanks hun oprechte toekomst wensen.

Maar wat met al die chronisch zieken?
Ze raakten besmet en het virus blijft pieken.
Daar zijn we helemaal niet op ingesteld,
want ze zijn morgen op hun werk besteld.

Maar wat met die gevangenen in hun cel?
Ze zitten opgesloten en we zien later wel.
Die mannen zijn ook Gods kinderen,
wier verleden hun huidig leven hinderen.

Maar wat met die overleden mensen?
We dragen in ons hart hun wensen.
Het zijn er inmiddels veel te veel
Het verdriet grijpt je naar je keel.

In ons mooie land
lijkt niets aan de hand.
Wie goed doet
goed ontmoet.